EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2025 02 04
COM(2025) 3 final

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

dėl Komisijos atlikto valstybių narių priemonių programų, atnaujintų pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvos (2008/56/EB) 17 straipsnį, vertinimo

{SWD(2025) 1 final}

TURINYS

1. ĮVADAS 1

2. JŪRŲ BŪKLĖ EUROPOJE 4

3. KOVA SU TREJOPA PLANETOS KRIZE..... 9

3.1 SIEKIS UŽTIKRINTI NULINĘ JŪRŲ IR VANDENYNŲ TARŠĄ 11

3.2 JŪROS GAMTOS GRĄŽINIMAS Į SAVO GYVENIMĄ.....14

3.3 KOVA SU KLIMATO KRIZE 20

4. SOCIALINIO IR EKONOMINIO PATIKIMUMO UŽTIKRINIMAS..... 21

5. VALDYMAS IR REGIONINIS BENDRADARBIAVIMAS..... 22

6. IŠVADOS IR PERSPEKTYVOS 26

7. REKOMENDACIJOS..... 27

1. ĮVADAS

Jūros ir vandenynai yra gyvybiškai svarbūs mūsų ir būsimų kartų gyvenimo kokybei, pragyvenimo šaltiniams ir ekonomikai. Jie taip pat atlieka svarbią anglies dioksido sekvestracijos, klimato reguliavimo ir klimato kaitos poveikio mažinimo funkciją. Vandenynų būklė gali turėti įtakos mūsų atsparumui trejopai planetos krizei, t. y. klimato kaitai, biologinės įvairovės nykimui ir taršai. Tačiau dabartinis Europos jūrų naudojimas nėra tvarus. Dėl nesiliaujančio neigiamo poveikio jūrų ekosistemoms ir jų būklės blogėjimo sunku pasiekti mūsų visa apimantį tikslą – užtikrinti, kad jūros būtų švarios, sveikos ir produktyvios.

Per pastaruosius 12 metų ES valstybės narės parengė jūrų strategijas, kad būtų laikomasi Jūrų strategijos pagrindų direktyvos (JSPD) ([1]). Direktyvoje reikalaujama, kad jos įvertintų savo jūrų aplinkos būklę, parengtų stebėsenos programas, nustatytų aplinkosaugos tikslus ir įgyvendintų priemones, kuriomis būtų pasiektas pagrindinis Direktyvos tikslas – užtikrinti gerą visų ES jūrų vandenų aplinkos būklę. Šis tikslas turėjo būti pasiektas iki 2020 m. Direktyvoje nustatyti konkretūs deskriptoriai ([2]), kuriais apibrėžiama geros aplinkos būklės sąvoka, pavyzdžiui, biologinės įvairovės išsaugojimas arba antropogeninio poveikio, įskaitant povandeninį triukšmą, eutrofikaciją, žalą jūros dugnui, jūros teršimą šiukšlėmis ir teršalais, pašalinimas.

Nuo 2017 m. birželio mėn. galiojančiame Komisijos sprendime ([3]) reikalaujama, kad valstybės narės, nustatydamos savo jūrų vandenų gerą aplinkos būklę kiekybiniu aspektu, atitiktų bendrus kriterijus ir metodinius standartus. Svarbu tai, kad JSPD aiškiai reikalaujama, kad valstybės narės bendradarbiautų su savo kaimynais kiekviename jūrų regione ar paregionyje, pageidautina naudojantis esamomis regioninėmis institucinio bendradarbiavimo struktūromis ([4]), siekiant užtikrinti, kad įgyvendinamos priemonės būtų nuoseklios ir koordinuotos ([5]).

Europos žaliajame kurse ([6]) nustatyti bendrieji prioritetai, įskaitant biologinės įvairovės ir ekosistemų apsaugą, todėl šis darbas stiprinamas siekiant:

- mažinti oro, vandens ir dirvožemio taršą;
- pereiti prie žiedinės ekonomikos;
- gerinti atliekų tvarkymą ir
- užtikrinti mūsų mėlynosios ekonomikos ir žuvininkystės sektorių tvarumą.

([1]) 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus, (Jūrų strategijos pagrindų direktyva). Žr. EUR-Lex – 32008L0056 – LT – EUR-Lex (europa.eu).

([2]) Jūrų strategijos pagrindų direktyvos I priede nustatyta 11 kokybinių deskriptorių, jie konkrečiau aprašyti Komisijos sprendime 2017/848/ES. Šie deskriptoriai: D1 – biologinė įvairovė, D2 – svetimos rūšys, D3 – verslinių rūšių žuvys ir vandens bestuburiai, D4 – mitybos tinklai, D5 – eutrofikacija, D6 – jūros dugno vientisumas, D7 – hidrografiniai pokyčiai, D8 – teršalai, D9 – teršalai jūros produktuose, D10 – šiukšlės, D11 – energija, įskaitant povandeninį triukšmą.

([3]) Komisijos sprendimas (ES) 2017/848, kuriuo nustatomi geros jūrų vandenų aplinkos būklės kriterijai ir metodiniai standartai, stebėsenos ir vertinimo specifikacijos ir standartizuoti metodai. Žr. EUR-Lex – 32017D0848 – LT – EUR-Lex (europa.eu).

([4]) Įskaitant struktūras, įsteigtas pagal regionines jūrų konvencijas.

([5]) Direktyvos 2008/56/EB 4 straipsnyje išvardyti ES jūrų regionai ir paregioniai. Keturi ES jūrų regionai yra šie: Baltijos jūros, šiaurės rytų Atlanto vandenyno, Vidužemio jūros ir Juodosios jūros.

([6]) Europos žaliasis kursas (europa.eu).

ES biologinės įvairovės strategija ([7]), Nulinės taršos veiksmų planas ([8]) ir Jūrų veiksmų planas ([9]) yra pagrindinės politikos priemonės, priimtos siekiant šių tikslų.

JSPD yra platesnės darbotvarkės dėl hidrologinio atsparumo dalis. 2024–2029 m. kitai Kolegijai skirtose politinėse gairėse paskelbta, kad bus priimta nauja Europos hidrologinio atsparumo strategija, kuria bus siekiama stiprinti Europos apsirūpinimo vandeniu saugumą išsaugant vandens kokybę ir kiekybę ES ir už jos ribų, didinant mūsų vandens pramonės konkurencinį inovacinį pranašumą ir šalinant pagrindines su vandeniu susijusių problemų priežastis, įskaitant taršą, biologinės įvairovės nykimą ir klimato kaitos poveikį. Švarios, geros būklės ir produktyvios jūros ir vandenynai yra itin svarbūs mūsų žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai ir ilgalaikiam ES klestėjimui. JSPD taip pat gali tiesiogiai prisidėti prie būsimo Vandenynų pakto, apie kurį Pirmininkė U. von der Leyen paskelbė kitos kadencijos Komisijai skirtose politinėse gairėse, tikslų įgyvendinimo, kad dėmesys būtų skiriamas „*mėlynajai ekonomikai skatinti ir geram mūsų vandenynų valdymui ir tvarumui užtikrinti visais aspektais*“.

Tai pirmas kartas, kai pagal naująją politikos sistemą Komisija vertina pagal JSPD parengtas antrąsias priemonių programas. Vertinimas atliekamas glaudžiai derinant jo veiklą su trečiųjų upių baseinų valdymo planų (UBVP) ir antrųjų potvynių rizikos valdymo planų vertinimų pagal Vandens pagrindų direktyvą (VPD) ir Potvynių direktyvą (PD) veikla ([10]). Siekdama paspartinti veiksmingą įgyvendinimą, Komisija siekia skatinti laikytis labiau integruoto ir nuoseklesnio požiūrio į gėlo vandens ir jūrų vandens teisės aktų įgyvendinimą, laikantis principo „nuo šaltinio iki jūros“ ([11]).

Todėl atliekant vertinimą visų pirma siekiama užtikrinti, kad JSPD įgyvendinimas derėtų su VPD. Vis dėlto reikia pažymėti, kad šių dviejų direktyvų reikalavimai skiriasi. VPD / PD ataskaitoje, remiantis valstybių narių pateiktais duomenimis, išsamiai vertinama ES gėlo vandens telkinių būklė ir priemonės, kurių jos ėmėsi siekdamos pagerinti padėtį. Tačiau JSPD ataskaitoje, kurios reikalaujama pagal JSPD 16 straipsnį, vertinamos tik valstybių narių priemonių programos. Šių dviejų ataskaitų apimtis šiek tiek skiriasi, todėl lyginami jų bendri elementai.

Nors priemonių programos buvo parengtos prieš priimant Gamtos atkūrimo teisės aktą ([12]), jo įgyvendinimas neabejotinai turės įtakos trečiajam JSPD įgyvendinimo ciklui.

([7]) 2030 m. biologinės įvairovės strategija (europa.eu).

([8]) Komisijos komunikatas „Kuriame sveiką planetą visiems. ES veiksmų planas „Siekiant nulinės oro, vandens ir dirvožemio taršos““, COM(2021) 400 *final*. Prieiga per internetą: https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_en?prefLang=lt.

([9]) Komisijos komunikatas „ES veiksmų planas: jūrų ekosistemų apsauga ir atkūrimas siekiant darnios ir atsparios žuvininkystės“ COM(2023) 102 *final*. Prieiga per internetą: EUR-Lex – 52023DC0102 – LT – EUR-Lex (europa.eu)

([10])Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Vandens pagrindų direktyvos (2000/60/EB) ir Potvynių direktyvos (2007/60/EB) įgyvendinimo „Tretieji upių baseinų valdymo planai. Antrieji potvynių rizikos valdymo planai“, COM(2025) 2.

([11]) Principas „nuo šaltinio iki jūros“ – tai valdymo, kuriuo didinamas bendradarbiavimas ir nuoseklumas visoje sistemoje nuo šaltinio iki jūros ir mažinamas pagrindinių srautų (vandens, taršos, nuosėdų, medžiagų, biotos, ekosisteminių paslaugų) kitimas, sukūrimas, dėl kurio gėlo vandens, pakrančių, priekrančių, tarpinėje ir jūrų aplinkoje pasiekiama teigiamų išmatuojamų ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių rezultatų. Juo atsižvelgiama į visą sistemą nuo šaltinio iki jūros, ypatingą dėmesį skiriant pradinės ir galutinės grandies aplinkos, socialinėms ir ekonominėms sąsajoms ir skatinant sektorių ir segmentų koordinavimą.

([12]) 2024 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1991 dėl gamtos atkūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2022/869, OL L, 2024/1991, 2024 7 29.

Tikslas ir struktūra

Šioje ataskaitoje pateikiami pagrindiniai Komisijos atlikto antrųjų priemonių programų, kurias visos valstybės narės turėjo pateikti iki 2022 m. kovo 31 d. ([13]), vertinimo rezultatai. Šios programos yra atnaujintos po pirmojo įgyvendinimo ciklo ir jose atsižvelgiama į naujausią jūrų vandenų būklės vertinimą ir 2018 m. Komisijos rekomendacijas dėl priemonių ([14]). Išsamesnė valstybių narių priemonių programų analizė, sąryšio tarp regionų lygis, konkrečioms šalims skirtos išvados ir rekomendacijos pateikiami pridedamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente ([15]).

Analizė parengta atsižvelgiant į trejopą planetos krizę – taršą, biologinės įvairovės nykimą ir klimato kaitą ([16]). Tikslas – įvertinti, ar valstybių narių pasiūlytos priemonės yra pakankamos, kad būtų galima išspręsti konkrečių formų neigiamo poveikio jų jūrų vandenims problemą ir prisidėti prie geros aplinkos būklės užtikrinimo. Joje taip pat pateikiamos pagrindinės rekomendacijos, kuriomis reikėtų vadovautis toliau gerinant padėtį. Kai kuriomis išvadose pateiktomis pagrindinėmis pastabomis ir rekomendacijomis papildoma VPD / PD ataskaita.

Iki 2022 m. kovo mėn. termino priemonių programas pateikė tik penkios valstybės narės. Dar devynios valstybės narės priemonių programas pateikė vėluodamos iki vienų metų, o trys – vėluodamos daugiau nei metus, tačiau dar spėjo jas pateikti, kad būtų įtrauktos į šį vertinimą ([17]). Iš viso Komisija galėjo įvertinti 17 (iš 22) pakrantės valstybių narių priemonių programų: Belgijos, Vokietijos, Airijos, Ispanijos, Estijos, Prancūzijos, Italijos, Kipro, Latvijos, Lietuvos, Nyderlandų, Lenkijos, Portugalijos, Rumunijos, Slovėnijos, Suomijos ir Švedijos. Dėl vėlavimo ir priemonių programų nepateikimo buvo apribotos Komisijos galimybės atlikti išsamius sąryšio tarp regionų vertinimus.

Likusių penkių valstybių narių (Bulgarijos, Kroatijos, Danijos, Graikijos ir Maltos) priemonių programos bus paskelbtos EAA „WISE-Marine“ platformoje ([18]). Komisija taip pat parengs konkrečioms šalims skirtus vertinimus ir rekomendacijas, kuriais bus tiesiogiai dalijamasi su valstybėmis narėmis. Valstybių narių programų vertinimas taip pat bus naudojamas rengiant 2024 m. nulinės taršos tikslo įgyvendinimo stebėsenos ir perspektyvų ataskaitą, šiuo metu atliekamą JSPD peržiūrą ([19]) ir atliekant kitą darbą, skirtą ES biologinės įvairovės ir prisitaikymo prie klimato kaitos strategijoms įgyvendinti.

([13]) Žr. Direktyvos 2008/56/EB 13 straipsnio 9 dalį.
([14]) Komisijos ataskaita dėl valstybių narių priemonių programų pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą vertinimo, Briuselis, 2018 7 31, COM(2018) 562 *final*.
([15]) Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, pridedamas prie Komisijos ataskaitos Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Komisijos atlikto valstybių narių priemonių programų, atnaujintų pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvos (2008/56/EB) 17 straipsnį, vertinimo, SWD(2025) 1.
([16]) Žr. Trejopa planetos krizė – kas tai? | UNFCCC.
([17]) Laiku priemonių programas pateikė BE, IT, RO, SE, FI; vėlavo iki šešių mėnesių – NL, DE, FR, PL, ES; vėlavo iki vienų metų – IE, PT, SI, EE; priemonių programas pateikė iki 2023 m. rugsėjo 1 d. – CY, LT, LV.
([18]) JSPD ataskaitos ir vertinimai (europa.eu).
([19]) Jūros aplinkos apsauga. ES taisyklių peržiūra (europa.eu).

2. JŪRŲ BŪKLĖ EUROPOJE

Apie 40 proc. ES gyventojų gyvena pakrančių zonose. Šiose bendruomenėse jūros ir vandenynai yra tiesiogiai susiję su jų kultūra, tapatybe ir bendrystės jausmu ([20]).

Dėl dešimtmečius vykdomo peržvejojimo, maisto medžiagų, teršalų ir šiukšlių išmetimo į jūrą, intensyvaus jūrų transporto eismo ir kelių kitų formų antropogeninio poveikio, taip pat dėl didėjančio klimato kaitos poveikio labai pablogėjo jūrų ekosistemų būklė.

Dėl šio didėjančio neigiamo poveikio kyla pavojus Europos jūrų ir vandenynų teikiamai naudai, kurią ateities kartos turi teisę gauti ir kuri bus reikalinga jų gyvenimui, pragyvenimui ir ekonomikai.

2018 m. valstybės narės atliko pirmąjį savo jūrų vandenų būklės vertinimą pagal JSPD, kuriame analizavo, kokį poveikį žmogaus veikla daro jūrų gyviesiems ištekliams ir ekosistemoms, ir pažangą, padarytą siekiant užtikrinti gerą aplinkos būklę ([21]). Tai ir kiti informacijos šaltiniai leido Komisijai susidaryti išsamų vaizdą apie jūrų aplinkos būklę 2020 m., t. y. iki galutinio termino, iki kurio turėjo būti užtikrinta gera aplinkos būklė.

Nepaisant pagerėjimo kai kuriose teritorijose, išvada buvo aiški: gera aplinkos būklė buvo užtikrinta ne visuose Europos jūrų vandenyse ([22]). Tačiau, kalbant apie teigiamus aspektus, vis dar galima pakeisti tam tikrų tipų neigiamo poveikio Europos jūrose didėjimo tendencijas. Visų pirma jas galima pakeisti įgyvendinant veiksmingas priemones pagal JSPD; kai kurios iš jų grindžiamos kitomis ilgalaikėmis politikos ir teisinėmis sistemomis (pvz., Paukščių ir Buveinių direktyvomis, Jūrinių teritorijų planavimo direktyva, Vandens pagrindų direktyva ir bendra žuvininkystės politika).

Vienas ryškiausių pavyzdžių – apskaičiuota, kad 2015–2021 m. visuose ES jūrų baseinų paplūdimiuose išmetamų šiukšlių kiekis sumažėjo 29 proc. ([23]), o Baltijos jūros paplūdimiuose – net 45 proc. Nors daugumoje jūrų baseinų geros aplinkos būklės tikslas dar nepasiektas, toks sumažėjimo per penkerius metus mastas yra sėkmės pavyzdys, rodantis, kad bendri veiksmai yra veiksmingi. Šį rezultatą galima paaiškinti keliais veiksniais, įskaitant labai tvirtą visuomenės pritarimą veiksmams, aukšto lygio politinius įsipareigojimus pakeisti šią tendenciją (pvz., 2018 m. plastikų strategija, 2021 m. nulinės taršos veiksmų planas pagal Europos žaliąjį kursą) ir tvirtą teisinį pagrindą valdžios institucijoms imtis veiksmų (kartu su JSPD, 2019 m. vienkartinių plastikinių gaminių direktyva ir 2019 m. Uosto priėmimo įrenginių direktyva). JSPD pridėtinė vertė šiame procese yra aiški:

- visuomenėje ir politinėse kampanijose, skirtose kovai su šiukšlėmis ir plastiku, naudotasi JSPD duomenimis, siekiant pagrįsti teiginius;
- tie patys duomenys buvo panaudoti atliekant poveikio vertinimą ir priimant Vienkartinių plastikinių gaminių direktyvą bei padėjo didinti visuomenės informuotumą;

([20]) Jūrų sektorius (europa.eu).

([21]) Komisijos komunikatas „Komisijos pranešimas apie kiekvienai valstybei narei ir regionui skirtas rekomendacijos dėl Jūrų strategijos pagrindų direktyvos (2008/56/EB) 8, 9 ir 10 straipsniuose nustatytų aspektų atnaujinimo 2018 m. ataskaitų“, 2022/C 118/01. Žr. EUR-Lex – 52022XC0314(01) – LT – EUR-Lex (europa.eu).

([22]) Komisijos ataskaita dėl Jūrų strategijos pagrindų direktyvos (Direktyva 2008/56/EB) įgyvendinimo, COM/2020/259 *final*, EUR-Lex – 52020DC0259 – LT – EUR-Lex (europa.eu).

([23]) Europos Komisija, Jungtinis tyrimų centras, JSPD techninė grupė jūrą teršiančių šiukšlių klausimais, Hanke, G., Walvoort, D., Ruiz-Orejón, L. F., van Loon, W. M. G. M., Giorgetti, A., Molina-Jack, M. E., Vinci, M., *European Coastline Litter Trends 2015–2021 – Methodology development and trend results for the Marine Strategy Framework Directive*, *Europos Sąjungos leidinių biuras*, Liuksemburgas, 2024, JRC138907.

- atsižvelgiant į tai, kad 29 proc. sumažėjimas įvyko dar prieš įsigaliojant Vienkartinių plastikinių gaminių direktyvai, šį sumažėjimą bent iš dalies galima sieti su priemonėmis, suplanuotomis pagal pirmąjį JSPD įgyvendinimo ciklą;
- 29 proc. sumažėjimą galima įvertinti ir apie jį aiškiai pranešti dėl bendrų valstybių narių, ES institucijų ir agentūrų ([24]) bei pilietinės visuomenės pastangų rinkti ir rengti aukštos kokybės palyginamus duomenis.

Iš antrųjų jūrą teršiančių šiukšlių kiekio mažinimo priemonių programų analizės matyti, kad valstybės narės imasi tolesnių veiksmų, kad spręstų paplūdimiuose išmetamų šiukšlių problemą; tai turėtų padėti išlaikyti teigiamą nuolatinio mažėjimo tendenciją (žr. 3.1 skirsnį).

Kitose srityse, pavyzdžiui, jūrų taršos arba biologinės įvairovės nykimo srityse, nuo 2018 m. padaryta pažanga siekiant geros aplinkos būklės bus įvertinta po to, kai 2024 m. spalio mėn. valstybės narės pateiks trečiąjį jūrų vandenų būklės vertinimą. Be to, regioniniuose vertinimuose, atliktuose pagal keturias regionines jūrų konvencijas, t. y. Helsinkio ([25]), OSPAR ([26]), Barselonos ([27]) ir Bukarešto ([28]) konvencijas, pateikiama daug naujausios informacijos apie ES jūrų būklę.

- *Baltijos jūros baseinas*

2023 m. spalio mėn. paskelbtame trečiajame holistiniame HELCOM vertinime ([29]) pateikiama išsami Baltijos jūros ekosistemos būklės 2016–2021 m. apžvalga. Iš jo matyti, kad per šį laikotarpį padėtis pagerėjo nedaug arba visai nepagerėjo, o tai rodo, kad reikia toliau įgyvendinti ir tobulinti koordinuotas priemones.

- **Taršos** poveikis išlieka didelis. Eutrofikacija vis dar yra didelė problema, daranti poveikį skirtingiems mitybos tinklo lygmenims ir prisidedanti prie ekosistemų degradacijos. Kai kuriose teritorijose, ypač pietvakarių pabaseiniuose, pastebima pagerėjimo požymių, tačiau centrinėje Baltijos jūros dalyje būklė toliau grėsmingai blogėja. Daugelyje viso regiono teritorijų pavojingųjų medžiagų poveikis išlieka stiprus, o didelė tam tikrų teršalų ([30]) koncentracija daugiausia aptinkama žuvyse ir midijose. Yra požymių, kad padėtis šiek tiek pagerėjo: kai kuriose teritorijose sumažėjo cheminių medžiagų koncentracija gyvūnų organizmuose. Kalbant apie paplūdimiuose išmetamas šiukšles, 11-oje iš 16 pabaseinių viršijama 100 m paplūdimio ruožui tenkančių 20 šiukšlių vienetų ribinė vertė ([31]), todėl jų aplinkos būklė nėra gera. Vienas iš pagrindinių povandeninio triukšmo veiksnių yra laivų keliamas triukšmas, kuris labai skiriasi erdvės (didžiausias poveikis daromas laivybos keliams) ir laiko (laivų keliamas triukšmas labiau išplitęs žiemą nei vasarą) atžvilgiu.
- Kalbant apie **biologinę įvairovę**, kelių jūrų rūšių (įskaitant žinduolius ir paukščius) ir buveinių būklė visoje Baltijos jūroje ir visais mitybos tinklo lygmenimis nėra gera.

([24]) Pvz., Europos aplinkos agentūra (EAA), Europos jūrų saugumo agentūra (EMSA) ir Europos jūrų stebėjimo ir duomenų tinklas („EMODnet“).
([25]) Žr. https://helcom.fi/.
([26]) Žr. https://oap.ospar.org/en/.
([27]) Žr. https://www.unep.org/unepmap/who-we-are/barcelona-convention-and-protocols?%2Ffr%2Fwho-we-are%2Fbarcelona-convention-and-protocols=.
([28]) Žr. http://www.blacksea-commission.org/_convention.asp.
([29]) Žr. 2023 m. Baltijos jūros būklė. HELCOM.
([30]) Polibrominti difenileteriai (PBDE), tributilalavas (TBT), gyvsidabris ir varis.
([31]) ES valstybės narės susitarė dėl ribinės vertės, kad Europos paplūdimiai būtų švarūs. Europos Komisija (europa.eu).

Nuo paskutinio vertinimo trys verslinių rūšių žuvų ištekliai sumažėjo ir tik vieno jų būklė pagerėjo. Tačiau biologinės įvairovės išsaugojimo veiksmai suintensyvinti ir regionas sėkmingai siekia pasaulinio tikslo iki 2030 m. apsaugoti 30 proc. teritorijų.

- **Klimato kaitos** poveikis jau akivaizdus, o prognozuojamas atšilimas netrukus sukels dar didesnį žalingą poveikį, todėl būtina skubiai imtis priemonių ekosistemų atsparumui didinti ir neigiamam poveikiui mažinti.

Nepaisant bendros išvados, kad Baltijos jūros būklė nepagerėjo, vertinimas rodo, kad tinkamai parengtos ir veiksmingai įgyvendinamos koordinuotos poveikio mažinimo priemonės duoda realių rezultatų. 2023 m. rugsėjo mėn. vykusiai antrajai konferencijai „Mūsų Baltija“ paskelbtoje įsipareigojimų, prisiimtų pagal deklaraciją „Mūsų Baltija“, pažangos ataskaitoje ([32]) patvirtinama, kad tai yra esminiai veiksmai.

- *Vidužemio jūros baseinas*

2023 m. gruodžio mėn. įgyvendinant Barselonos konvenciją parengtas išsamus Vidužemio jūros būklės vertinimas ([33]), grindžiamas duomenimis, surinktais nuo paskutinės 2017 m. kokybės būklės ataskaitos. Nors daugelio temų nebuvo galima įvertinti dėl nevienodo duomenų prieinamumo, iš turimų rodiklių vertinimų buvo matyti, kad padėtis skiriasi.

- Kalbant apie **taršą**, visų pirma teršalus ir eutrofikaciją, nors ir nėra aiškių visam Vidužemio jūros regionui taikytinų išvadų, esama išsamių konkrečių vertinimo sričių ir rodiklių rezultatų ([34]). Tik 16 proc. stebimų Vidužemio jūros paplūdimių pasiekta gera aplinkos būklė, susijusi su šiukšlėmis. Nuo staigios taršos atvejų, ypač naftos išsiliejimų, labiausiai kenčia Egėjo jūros ir Levanto jūros paregionis, nes jis yra vienas intensyviausių Vidužemio jūros maršrutų. Atrodo, kad visos Vidužemio jūros aplinkos būklė kalbant apie impulsinio triukšmo lygį, darantį poveikį atrinktiems banginių būrio gyvūnams, yra gera, tačiau kalbant apie nuolatinio triukšmo lygį – ne, ypač vakarinėje Vidužemio jūros dalyje ir Egėjo bei Levanto jūrose.
- Kalbant apie **biologinę įvairovę**, žuvų išteklių pereikvojimas per pastarąjį dešimtmetį pastebimai sumažėjo, o veiksmai per pastaruosius dvejus metus paspartėjo ir buvo pasiektas žemiausias žuvų išteklių pereikvojimo lygis nuo 2003 m. Ši tendencija nuosekli visuose paregioniuose ([35]). Tačiau dauguma verslinių žuvų rūšių išteklių vis dar pereikvojami, o žvejybos intensyvumas vis dar dvigubai viršija lygį, kuris laikomas tausiu. Buveinių naikinimas tebėra viena iš labiausiai paplitusių grėsmių Vidužemio jūros pakrančių ekosistemų struktūrai ir veikimui. Iki 1000 m gylyje esančioms jūros dugno buveinėms didžiausią žalą daro dugninė žvejyba tralais ir dragomis. Daugelyje jūrų paukščių rūšių populiacijų, išskyrus kai kurias rūšis, pasiekta gera aplinkos būklė. Dauguma banginių būrio gyvūnų IUCN raudonosios knygos vertinime vis dar įrašyti kaip gyvūnai, kuriems kyla didelė grėsmė, nors nuo

([32]) https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/2e76afa1-5695-11ee-9220-01aa75ed71a1.
([33]) 2023 m. Vidužemio jūros kokybės būklės ataskaita, 23-iasis Vidužemio jūros aplinkos ir pakrančių zonos apsaugos konvencijos ir jos protokolų susitariančiųjų šalių susitikimas, Portorožas (Slovėnija), 2023 m. gruodžio 5–8 d., UNEP/MED IG.26/Inf.10.
([34]) Pavyzdžiui, Adrijos jūros paregionio būklė yra gera kalbant apie nuosėdose esantį azotą, fosforą ir chlorofilą, o 80 proc. paregionių būklė yra gera kalbant apie nuosėdose esančius metalus, policiklinius aromatinius angliavandenilius (PAA) ir polichlorintuosius bifenilus (PCB).
([35]) Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Tausioji žvejyba Europos Sąjungoje: dabartinė padėtis ir 2025 m. orientyrai“, Briuselis, 2024 6 7, COM(2024) 235 *final*.

2000 m. vidurio plačiai paplitusių rūšių, tokių kaip paprastieji ir dryžuotieji delfinai, būklė pagerėjo.

- **Klimato kaita** yra vienas iš svarbiausių iššūkių, su kuriais susiduria Vidužemio jūros regionas. Per pastaruosius tris dešimtmečius dėl karščio bangų jūrose masiškai žuvo įvairios jūrų rūšys, o jūros produktų pramonė patyrė didelių nuostolių. Dėl kylančios jūros vandens temperatūros sparčiau plinta svetimos rūšys. Dėl hidrografinių pokyčių Vidužemio jūros buveinėms kyla vis didesnis pavojus, o kai kurioms iš jų kyla visiško išnykimo rizika. Manoma, kad vidurio ir rytų Vidužemio jūros regionai yra labiau pažeidžiami klimato kaitos dėl padidėjusio invazinių rūšių poveikio, aukštesnės vandens temperatūros ir mažesnės vandenynų cirkuliacijos, dėl kurių mažėja ištirpusio deguonies kiekis ([36]).

- *Šiaurės rytų Atlanto baseinas*

2023 m. birželio mėn. OSPAR ([37]) paskelbta kokybės būklės ataskaita, pagrįsta 2009–2021 m. laikotarpio duomenimis, yra patikimiausias viso šiaurės rytų Atlanto būklės įvertinimas. Padaryta didelė pažanga siekiant geriau suprasti ir sumažinti neigiamą žmogaus veiklos poveikį. Nepaisant tam tikro pagerėjimo, tendencijos rodo, kad biologinė įvairovė mažėja, o buveinių būklė blogėja daugelyje OSPAR jūros teritorijos dalių.

- Nebuvo visapusiškai atsižvelgta į **taršą** įvairiomis pavojingosiomis medžiagomis, perteklinėmis maisto medžiagomis (dėl kurių vyksta eutrofikacija) ir jūrą teršiančiomis šiukšlėmis. Sumažėjo naftos ir dujų sektorių išmetamas pavojingųjų medžiagų kiekis ir branduolinės energetikos sektoriaus išmetamas radioaktyviųjų medžiagų kiekis. Daugelio pavojingiausių medžiagų (pvz., PAA ir PCB, atsirandančių dėl nuotėkių, pramoninių nuotekų ir senų statybviečių, taip pat tam tikrų insekticidų) koncentracija nuo XX a. devintojo ir dešimtojo dešimtmečių gerokai sumažėjo. Tačiau daugumos paregionių būklė, susijusi su pavojingosiomis medžiagomis jūrų organizmuose, yra prasta, daugiausia dėl gyvsidabrio ir PCB, o su nuosėdų tarša susijusi padėtis yra šiek tiek geresnė. Labai sumažėjo į jūros aplinką patenkančių maisto medžiagų, ypač tų, kurios patenka iš žemės ūkio šaltinių, nuotekų ir pramonės bei atmosferos šaltinių. Tačiau upių žiočių ir kai kurių pakrančių zonų tarša išlieka. Su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis susiję rezultatai taip pat nevienareikšmiai: jūrą teršiančių šiukšlių kiekis tebėra didelis, tačiau yra sumažėjęs. Mažėja ir paplūdimiuose esančių šiukšlių kiekis, tačiau jūros dugne jų vis dar gausu, daugiausia dėl žvejybos metu išmetamų šiukšlių ir plastikinių medžiagų. Triukšmo tarša kelia vis didesnį susirūpinimą.
- Nepaisant neabejotinos pažangos, padarytos nuo 2003 m. ([38]) mažinant peržvejojimą, žvejybos ir kitos žmogaus veiklos poveikis **biologinei įvairovei** vis dar kelia didelį susirūpinimą. Visi pagrindinių komponentų (jūrų paukščių, žinduolių, žuvų, dugno ir pelaginių buveinių) ir mitybos tinklų vertinimai rodo, kad biologinė įvairovė mažėja, nepaisant pažangos, padarytos nustatant neigiamą poveikį ir jį šalinant. Nuo paskutinio vertinimo 2017 m. ypač pablogėjo jūrų paukščių būklė.

([36]) Kaip nurodyta pirmiau.

([37]) Žr. https://oap.ospar.org/en/ospar-assessments/quality-status-reports/qsr-2023/.

([38]) „2003 m. vidutinis mirtingumas dėl žvejybos šiaurės rytų Atlante buvo 53 proc. didesnis už F_{MSY} tikslą. Iš naujausio vertinimo matyti, kad mirtingumas palaipsniui mažėjo ir 2022 m. buvo 42 proc. mažesnis už F_{MSY}“, Komisijos komunikatas „Tausioji žvejyba Europos Sąjungoje: dabartinė padėtis ir 2025 m. orientyrai“, kaip nurodyta pirmiau.

- **Klimato kaita** ir vandenynų rūgštėjimas skatina didelius pokyčius, kurie kelia pavojų didelei daliai šiaurės rytų Atlanto jūrų biologinės įvairovės. Be to, dėl kito nuolatinio žmogaus daromo poveikio jūrų ekosistemos apskritai praranda atsparumą klimato kaitai.

Kokybės būklės ataskaitos išvadose aiškiai nurodyti du nustatyti faktai:

1) kad būtų pakeista dabartinė tendencija, reikia imtis papildomų priemonių;
2) iki šiol taikytos priemonės turi būti įgyvendinamos veiksmingiau.

- *Juodosios jūros baseinas*

Juodosios jūros regioninio vertinimo nėra, tačiau yra tam tikrų ES finansuojamo projekto EMBLAS ([39]) duomenų, daugiausia apimančių 2016–2021 m. laikotarpį, kurie papildomi Komisijos Jungtinio tyrimų centro atliktomis analizėmis.

- Kalbant apie **taršą**, stebėjimai patvirtina, kad visuose Juodosios jūros regionuose yra jūrą teršiančių šiukšlių, daugiausia plastiko ir mikroplastiko šiukšlių. Iš duomenų matyti, kad Juodosios jūros paplūdimiai yra labiausiai šiukšlėmis užteršti paplūdimiai Europoje ir juose yra daugiausia vienkartinių plastikinių gaminių (652 šiukšlės 100 m ruože). Jūra tebėra užteršta sunkiaisiais metalais, PAH ir tam tikrais pesticidais, o PFOS koncentracija viršija saugią ribą. Iš tiesų, 2021 m. atlikus mokslinį tyrimą paaiškėjo, kad bendras Juodosios jūros užterštumas cheminiais teršalais yra maždaug 3–8 kartus didesnis, palyginti su Vidužemio jūra, ir 2–7 kartus didesnis nei šiaurės rytų Atlante ([40]). Atrodo, kad kai kurių pakrančių regionų aplinkos būklė, susijusi su eutrofikacija, yra gera, tačiau 2019 m. daugumos vidurio rytų giliųjų vandenų dalių aplinkos būklė nebuvo gera dėl fitoplanktono žydėjimo ir didelės teršalų koncentracijos.
- Kalbant apie **biologinę įvairovę**, 1995–2021 m. akivaizdžiai sumažėjo kai kurių žuvų ir vandens bestuburių rūšių biomasė, kai kurių iš jų gana smarkiai (pvz., paprastųjų merlangų, paprastųjų dygliaryklių, ančiuvių ar pilvakojų rapanų (lot. *Rapana venosa*). Buvo įvertinta, kad priekrantės ir šelfo vandenų aplinkos būklė, susijusi su fitoplanktono biologine įvairove, yra gera, tačiau atviryjų vandenų – ne. Be to, 2016–2019 m. pablogėjo aplinkos sąlygos Zerovo *Phyllophora* srities jūrų rezervate, kuris yra didžiausia saugoma Juodosios jūros teritorija Ukrainos vandenyse. Neseniai atlikti tyrimai taip pat parodė, kad į Juodąją jūrą gali migruoti invazinės rūšys ([41]).
- Kalbant apie **klimato kaitą**, scenarijuose numatomas vandens temperatūros kilimas ir kiti pokyčiai, dėl kurių keisis maisto medžiagų ir teršalų pernešimas ir sklaida Juodojoje jūroje ([42]) ir didės teršalų kaupimasis rytinėje baseino dalyje ([43]).

([39]) Slobodnik, J., Arabidze, M., Mgeladze, M., Korshenko, A., Mikaelyan, A., Komorin, V., Minicheva, G., 2020, EMBLAS Final Scientific Report– Joint Black Sea Surveys 2016-2019.

([40]) 2021 m. šiaurės rytų Atlanto, Vidužemio ir Juodosios jūrų mokslinis tyrimas „The Cruise of Three European Seas“, atliktas įgyvendinant projektą EU4EMBLAS, padedant JRC.

([41]) 2021 m. šiaurės rytų Atlanto, Vidužemio ir Juodosios jūrų mokslinis tyrimas.

([42]) Miladinova, Svetla, et al., 2020, „Seasonal and Inter-Annual Variability of the Phytoplankton Dynamics in the Black Sea Inner Basin“, *Oceans*, 1(4), 251–273. https://doi.org/10.3390/oceans1040018; Macias, D., et al., 2022, Water/marine zero pollution outlook: a forward-looking, model-based analysis of water pollution in the EU. Liuksemburgas. https://doi.org/10.2760/681817.

([43]) Miladinova, S., et. al., E. 2020, „Identifying distribution and accumulation patterns of floating marine debris in the Black Sea“, *Marine Pollution Bulletin*, 153, 110964, doi:10.1016/j.marpolbul.2020.110964; Macias, D., et al., 2022, kaip nurodyta pirmiau.

Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą poveikis aplinkai yra plataus masto ir tarpvalstybinis. Šis poveikis susijęs su minomis ir kitais sprogmenimis, išsiliejusia nafta, nuodingųjų medžiagų, teršalų ir plastiko išmetimu dėl uostų ir laivų sunaikinimo, taip pat tarša, kurią upės perneša į jūrą. Nors dėl tebesitęsiančių karo veiksmų ilgalaikę stebėseną atlikti yra labai sudėtinga, yra aiškių įrodymų, kad ši žala daro neigiamą poveikį biologinei įvairovei, buveinėms ir rūšims, įskaitant jūrų žinduolius ir žuvų išteklius.

Visų pirma 2023 m. birželio mėn. įvykdytas Kachovkos užtvankos sugriovimas turėjo beprecedenčių pasekmių aplinkai Ukrainos pietuose ir platesniame Juodosios jūros regione. 2023 m. po užtvankos sugriovimo visuose ėminių ėmimo taškuose visų cheminių teršalų koncentracija buvo gerokai didesnė nei 2020 m. Be to, dėl 2000 kartų padidėjusio melsvabakterių fitoplanktono kiekio žuvo 40 proc. vienos iš Juodosios jūros midijų populiacijų ([44]). Nors padėtis jau gerėja, ilgalaikį šios taršos poveikį žmonių sveikatai ir ekosistemų būklei reikės toliau tirti.

3. KOVA SU TREJOPA PLANETOS KRIZE

Kadangi 2020 m. nebuvo pasiekta gera Europos Sąjungos jūrų vandenų aplinkos būklė, buvo tikimasi, kad valstybės narės atnaujins savo pirmąsias JSPD priemonių programas, kad toliau mažintų neigiamą poveikį ir kuo greičiau užtikrintų gerą aplinkos būklę.

Atnaujintose programose 17 vertintų valstybių narių pranešė apie 2046 priemones, apimančias visus jūrų regionus, deskriptorius ir neigiamą poveikį ([45]). Iš jų tik trečdalis yra naujos priemonės, konkrečiai įtrauktos į šį antrąjį atnaujinimą; didžioji dauguma valstybių narių tik pratęsia priemonių, apie kurias pranešta anksčiau, taikymą su tam tikrais pakeitimais. Kadangi iki 2020 m. gera aplinkos būklė nebuvo pasiekta, buvo galima tikėtis daugiau naujų priemonių.

Beveik pusė priemonių, apie kurias pranešta, yra skirtos konkrečiai pagal JSPD pasiekti arba išlaikyti gerą aplinkos būklę. Tai gerokai daugiau, palyginti su pirmosiomis priemonių programomis, kuriose tik ketvirtadalis priemonių buvo konkrečiai skirtos JSPD įgyvendinti ([46]). Likusios priemonės yra susijusios su reikalavimais pagal kitus ES teisės aktus, regionines jūrų konvencijas, tarptautinius susitarimus ar nacionalinės teisės aktus.

Antrosiose priemonių programose beveik 50 proc. priemonių yra skirtos *tiesiogiai* užkirsti kelią tolesniam neigiamam poveikiui, sumažinti esamą neigiamą poveikį arba atkurti rūšis ar buveines. Daugiau kaip 35 proc. priemonių yra skirtos *netiesiogiai* prisidėti prie šių tikslų įgyvendinimo (pvz., taikant valdymo mechanizmus, finansines paskatas ar vykdant informuotumo didinimo kampanijas). Priemonės, susijusios su žinių gerinimu, sudaro apie 15 proc. visų priemonių.

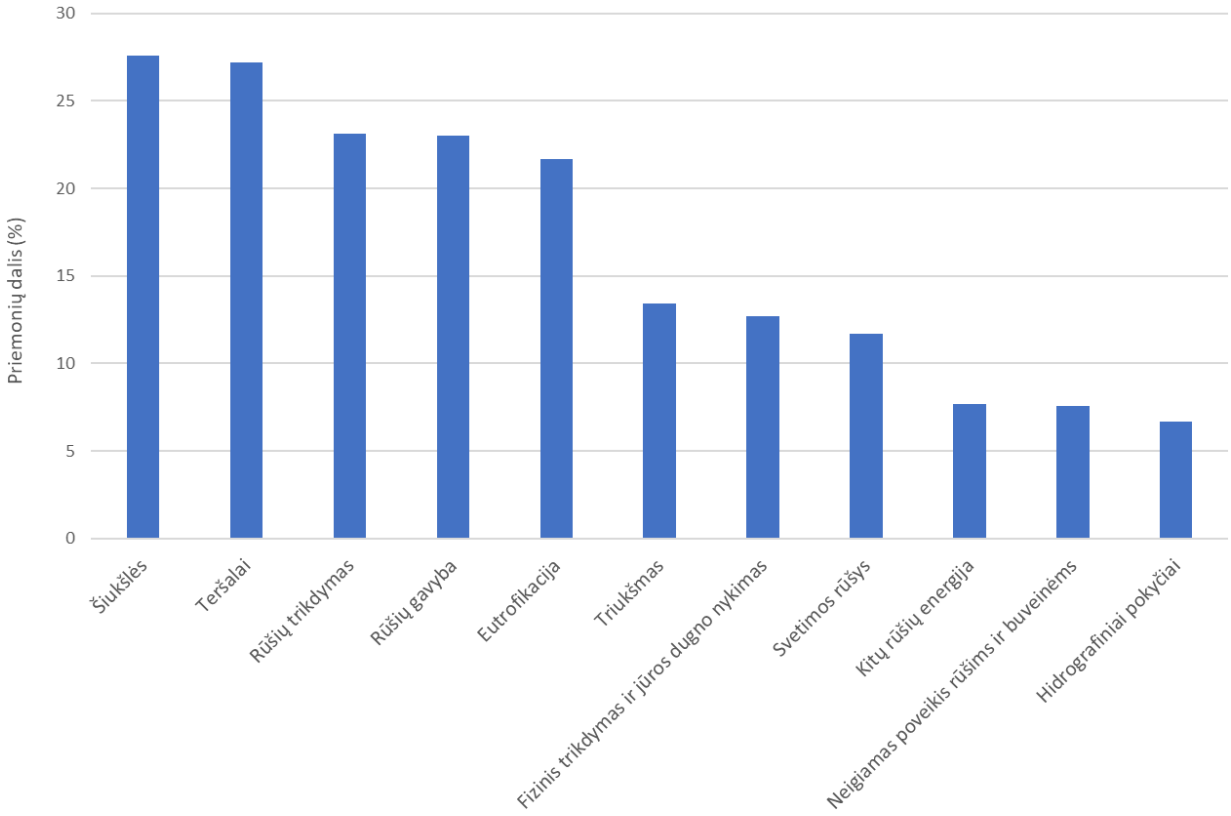
([44]) „Consequences of the Kakhovka hydropower plant dike explosion for the Black Sea: new data“, projektas EMBLAS.

([45]) Išsamią 17 valstybių narių elektroniniu būdu pateiktos informacijos apie atnaujintas priemonių programas analizę žr.: Europos Komisija, Jungtinis tyrimų centras: Louropoulou, E., Alonso Aller, E., Cardoso, A.C., Carravieri, A., Druon, J., Magliozzi, C., Martini, E., Mendes, C., Palma, M., Piroddi, C., Ruiz-Orejón, L.F., Zupan, M. ir Hanke, G., Programmes of Measures under the Marine Strategy Framework Directive to achieve or maintain Good Environmental Status, *Publications Office of the European Union*, Liuksemburgas, 2024, JRC139180.

([46]) Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai „Valstybių narių priemonių programų pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą vertinimas“, Briuselis, 2018 7 31, COM(2018) 562 *final*.

Priemonės, apie kurias pranešta, apima visą įvairių rūšių ES jūrų aplinkai daromą neigiamą poveikį ([47]). Dažniausiai kovojama su šiukšlėmis ir teršalais – kiekvienam iš šių veiksnių skirta beveik 30 proc. priemonių. Daugiau kaip 20 proc. priemonių siekiama kovoti su rūšių trikdymu ir gavyba bei eutrofikacija. Daugiau kaip 10 proc. priemonių siekiama kovoti su triukšmu, jūros dugno trikdymu ir svetimomis rūšimis, o mažiau nei 10 proc. priemonių sprendžiami klausimai, susiję su kitų formų energija, neigiamu poveikiu rūšims ir buveinėms bei hidrografiniais pokyčiais (1 diagrama).

1 diagrama. Antrosiose priemonių programose numatytų priemonių, kuriomis siekiama mažinti jūrų ekosistemoms daromą neigiamą poveikį, dalis

Tačiau ši statistinė analizė nesuteikia informacijos apie pateiktų priemonių veiksmingumą. Nepaisant daugelio priemonių, kurių imamasi siekiant kovoti su tarša cheminėmis ir maisto medžiagomis, valstybių narių veiksmų vis dar nepakanka, kad būtų iš esmės sumažinta tarša ir galiausiai pasiekta gera aplinkos būklė.

([47]) Priemonės taip pat apima visus JSPD I priede nurodytus geros aplinkos būklės deskriptorius. Daugiau kaip 30 proc. priemonių yra susijusios su biologine įvairove (1 deskriptorius), 28 proc. priemonių – su jūros dugno vientisumu (6 deskriptorius), 24 proc. priemonių – su teršalais (8 deskriptorius) ir 22 proc. priemonių – su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis (10 deskriptorius). Rečiausiai su priemonėmis siejami šie deskriptoriai: hidrografinės sąlygos (7 deskriptorius; 8 proc.), teršalai jūros produktuose (9 deskriptorius; 9 proc.), svetimos rūšys (2 deskriptorius) ir povandeninis triukšmas (11 deskriptorius) – po 10 proc. Geriausiai atsižvelgiama į biologinės įvairovės deskriptorius (1, 4 ir 6), nes bet kokia priemonė, kurios imamasi siekiant sumažinti tam tikros kategorijos neigiamą poveikį, pavyzdžiui, eutrofikaciją ar teršalų kiekį, taip pat turės įtakos jūrų biologinės įvairovės būklei.

3.1 SIEKIS UŽTIKRINTI NULINĘ JŪRŲ IR VANDENYNŲ TARŠĄ

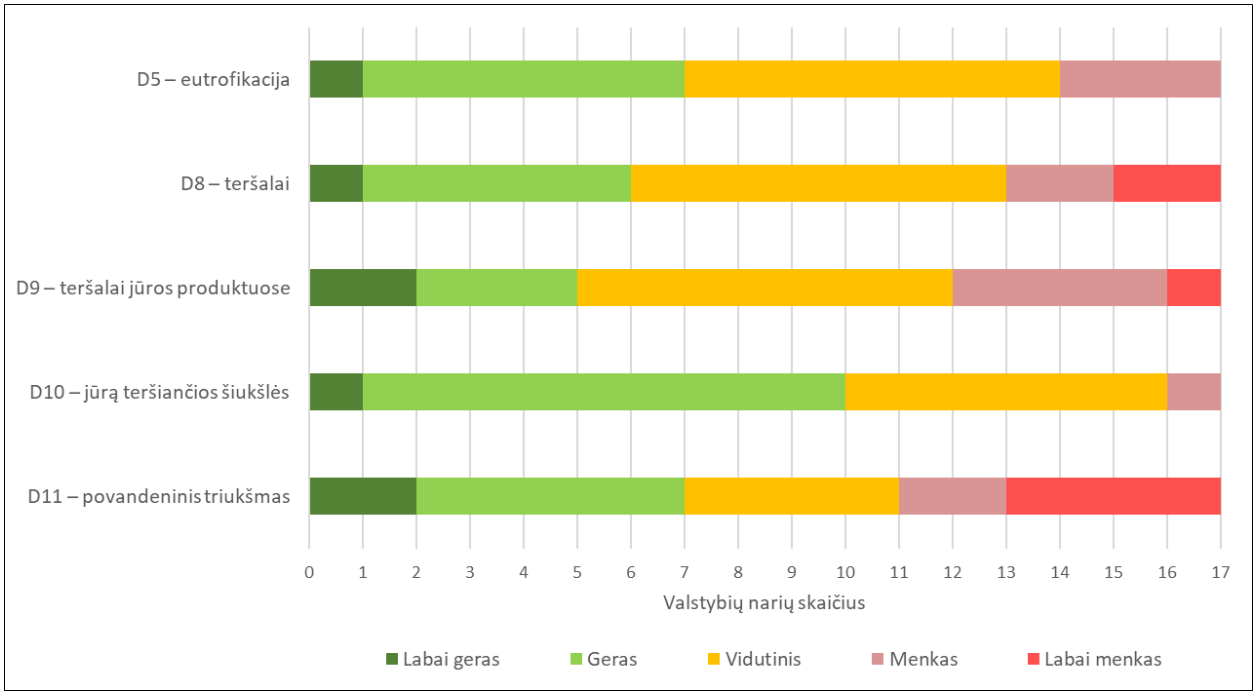
Vandens taršos mažinimas yra vienas iš pagrindinių ES žaliojo kurso ir Nulinės taršos veiksmų plano aspektų. Tarša yra viena iš penkių pagrindinių grėsmių biologinei įvairovei ([48]).

Remiantis 2018 m. valstybių narių pagal JSPD 8 straipsnį pateiktais duomenimis ([49]), 80 proc. ES jūros ploto nebuvo pasiekta gera aplinkos būklė, susijusi su tarša visur esančiomis, patvariomis, bioakumuliacinėmis ir toksiškomis medžiagomis, pavyzdžiui, gyvsidabriu. 87 proc. ES jūros ploto nepavyko pasiekti geros aplinkos būklės, susijusios su eutrofikacija, 90 proc. ploto – su šiukšlėmis susijusios geros aplinkos būklės ir 97 proc. – su nuolatiniu povandeniniu triukšmu susijusios geros aplinkos būklės.

Per pastaruosius kelerius metus Komisija pateikė keletą pasiūlymų, kaip spręsti vandens taršos problemą, iš kurių paskutiniai – peržiūrėti Miesto nuotekų valymo direktyvą, Pramoninių išmetamų teršalų direktyvą ir atnaujinti vandens teršalų sąrašą pagal Vandens pagrindų direktyvą. 2020 ir 2022 m. pagal JSPD priimtos šiukšlių ([50]) ir triukšmo ([51]) ribinės vertės taip pat yra svarbus žingsnis siekiant geriau valdyti vandenynų taršą.

Šiame skirsnyje aptariamos keturios pagrindinės jūrų aplinkai kenkiančios taršos kategorijos: jūrą teršiančios šiukšlės (10 deskriptorius), eutrofikacija (5 deskriptorius), kenksmingi teršalai (8 ir 9 deskriptoriai) ir povandeninis triukšmas (11 deskriptorius).

2 diagrama. Valstybių narių antrųjų kovos su tarša priemonių programų tinkamumas

Vidutiniškai valstybių narių priemonėmis tik iš dalies sprendžiami taršos mažinimo klausimai (2 diagrama). Nors priemonės, kurių imtasi siekiant sumažinti jūrą teršiančių

([48]) Komisijos ataskaita „Pirmoji nulinės taršos tikslo įgyvendinimo stebėsenos ir perspektyvų ataskaita „Siekiant švaresnio oro, vandens ir dirvožemio Europoje“, COM(2022) 674 *final*, Briuselis, 2022 12 8.
([49]) „WISE Marine“: https://water.europa.eu/marine.
([50]) ES valstybės narės susitarė dėl ribinės vertės, kad Europos paplūdimiai būtų švarūs. Europos Komisija (europa.eu).
([51]) Nulinė tarša ir biologinė įvairovė. Pirmą kartą visoje ES nustatytos povandeninio triukšmo ribinės vertės. Europos Komisija (europa.eu).

šiukšlių kiekį, yra tinkamos, priemonių, skirtų eutrofikacijai, cheminei taršai ir povandeniniam triukšmui mažinti, vis dar nepakanka.

Jūrą teršiančios šiukšlės (10 deskriptorius)

Apskritai priemonių, skirtų kovai su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis, kokybė per abu ciklus pagerėjo.

Analizė patvirtina per pastaruosius kelerius metus stebėtą teigiamą tendenciją, susijusią su kovos su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis veiksmais. 22 proc. visų priemonių, apie kurias pranešė valstybės narės, yra susijusios su 10 deskriptoriumi – jūrą teršiančiomis šiukšlėmis, o ketvirtadaliu priemonių papildomos galiojančios teisinės pareigos.

Priemonės apima pagrindinius šiukšlių šaltinius, pradedant nuo veiklos, susijusios su nuotekomis iš miesto vietovių ir kitų sausumoje esančių šaltinių (pvz., pramonės ir žemės ūkio). Įtekančių upių poveikis taip pat laikomas vienu iš pagrindinių taršos šaltinių. Priemonės taip pat apima jūroje esančius šaltinius. Keliomis priemonėmis tiesiogiai kovojama su šiukšlėmis, susidarančiomis dėl žvejybos (taip pat ir tinklais vaiduokliais), įskaitant valymo veiksmus ir veiksmus, kuriais siekiama užkirsti kelią tolesniam šiukšlių patekimui (remiantis Uosto priėmimo įrenginių direktyvos ir Vienkartinių plastikinių gaminių direktyvos reikalavimais). Laivyba, rekreacinė veikla ir turizmas taip pat yra dideli šiukšlių šaltiniai, kiek mažesnis šiukšlių šaltinis taip pat yra akvakultūra. Jūrų transporto išmetamų šiukšlių problema daugiausia sprendžiama iniciatyvomis, susijusiomis su IMO, MARPOL ir Uosto priėmimo įrenginių direktyva.

Tik kelios valstybės narės yra nustačiusios jūrų taršos karštuosius taškus, nors Komisija tai padaryti rekomendavo savo 2018 m. vertinime ([52]). Vis dar esama spragų kovojant su mikrošiukšlėmis, šiukšlėmis jūros dugne ir vandens storymėje bei poveikiu jūrų gyviesiems ištekliams. Nors Vidužemio jūros regiono valstybės narės turi aiškius tikslus, susijusius su šiukšlių poveikiu vėžliams *Caretta caretta*, nė viena iš jų dar nepranešė apie priemones, skirtas šiai problemai tiesiogiai spręsti. Beveik visos valstybės narės pripažįsta regioninio bendradarbiavimo ir darbo, atlikto įgyvendinant regionines jūrų konvencijas, vertę.

Gerieji pavyzdžiai

Kai kurios valstybės narės ėmėsi konkrečių kovos su mikrošiukšlėmis priemonių, be kita ko, sukūrė sulaikymo sistemas, valymo įrenginius arba paviršinių nuotekų ir nuotekų valymo įrenginius, skirtus konkrečiai mikrošiukšlių ir mikroplastiko problemai spręsti.

Eutrofikacija ir teršalai (5, 8 ir 9 deskriptoriai)

Apskritai padaryta pažanga rengiant priemones, kuriomis siekiama toliau mažinti tiek organinę, tiek cheminę taršą, tačiau reikia imtis daugiau veiksmų.

Kovos su eutrofikacija ir tarša pavojingosiomis medžiagomis veiksmai tebėra nepakankami ([53]). Valstybės narės įtraukė daug priemonių, susijusių su 8

([52]) Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, pridedamas prie dokumento „Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai „Valstybių narių priemonių programų pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą vertinimas“, Briuselis, SWD(2018) 393 *final*, 2018 7 31, p. 33.

([53]) Vidutiniškai laikoma, kad 5, 8 ir 9 deskriptoriams skirtos priemonės yra vidutinio tinkamumo.

deskriptoriumi – teršalai (24 proc.), 5 deskriptoriumi – eutrofikacija (18 proc.) ir, kiek mažesniu mastu, su 9 deskriptoriumi – teršalai jūros produktuose (9 proc.). Jos dažnai susieja šias priemones su atnaujintais UBVP, tačiau jų veiksmingumas siekiant geros aplinkos būklės vertinamas ribotai.

Nepaisant daugybės teisės aktų dėl oro kokybės ir išmetamųjų teršalų, visų pirma pagal ES teisę, kuria reglamentuojami energetikos, pramonės ir transporto sektoriai, Aplinkos oro kokybės direktyvą ir Nacionalinių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimų direktyvą, numatoma mažiau nuoseklių veiksmų oro taršai mažinti. Tačiau valstybės narės įtraukė priemones, skirtas toliau reguliuoti laivybos keliamą taršą, susijusią su MARPOL ar IMO susitarimų įgyvendinimu, (pvz., aplinkai nekenksminga apsauga nuo užsiteršimo, išmetamųjų teršalų kontrolė, švaresnių laivų koncepcijos), kurios, kaip tikimasi, turės teigiamą poveikį, visų pirma atviroje jūroje.

Valstybėms narėms vis dar sudėtinga kovoti su tarša vis didesnį susirūpinimą keliančiomis medžiagomis (pvz., vaistais) ir šalinti ilgalaikį patvariųjų teršalų (pvz., gyvsidabrio) poveikį. Tačiau esama gerosios praktikos pavyzdžių kovojant su tarša iš jūroje esančių šaltinių (pvz., teršalų iš laivų nuolaužų valdymas, laipsniškas švino naudojimo žvejybos įrankiuose nutraukimas, prarastų konteinerių atsekimas ir susigrąžinimas) ir eutrofikacija (pvz., biodujoms gaminti naudojant perdirbtą mėšlą). Galiausiai, kadangi 2023 m. buvo atnaujintos ES taisyklės dėl didžiausios leidžiamosios teršalų koncentracijos maisto produktuose, į jas įtraukiant daugiau sunkiųjų metalų ir patvariųjų organinių medžiagų ([54]), tikėtina, kad ateityje reikės imtis papildomų priemonių, kad būtų pasiekta su teršalais jūros produktuose susijusi gera aplinkos būklė.

Gerieji pavyzdžiai

Geros būklės jūrų buveinės gali atlikti labai svarbų vaidmenį mažinant neigiamą eutrofikacijos poveikį. Kai kurios valstybės narės, kovodamos su eutrofikacija, vis dažniau naudoja gamtos procesais grindžiamas buveinių, pvz., valgomųjų midijų augaviečių, jūrų žolių sąžalynų ir druskingų žemapelkių, atkūrimo priemones.

Povandeninis triukšmas (11 deskriptorius)

Apskritai valstybių narių povandeninio triukšmo mažinimo priemonės patobulėjo, tačiau jomis vis dar daugiausia dėmesio skiriama žinių kaupimui, o ne neigiamo poveikio mažinimui.

Kadangi nėra teisinių sistemų, kuriomis būtų reglamentuojamas povandeninis triukšmas, pagal JSPD sukurta daug naujų priemonių šios rūšies poveikiui mažinti, tačiau jų vis dar nepakanka, kad būtų pasiekta gera aplinkos būklė ir įgyvendinti nustatyti tikslai ([55]), tiek kiekybės (tik 10 proc. visų priemonių), tiek kokybės atžvilgiu.

Palyginti su pirmosiomis programomis, priemonėmis užtikrinama geresnė neigiamo poveikio šaltinių ir rūšių aprėptis, tačiau ir toliau daugiausia dėmesio skiriama žinių kaupimui, o ne tiesioginiam poveikiui mažinant neigiamą poveikį.

Siekdamos pagerinti savo žinias apie povandeninį triukšmą, valstybės narės savo veiksmus daugiausia grindžia regionų lygmens sistemomis ir ES finansuojamais

([54]) 2023 m. balandžio 25 d. Komisijos reglamentas (ES) 2023/915 dėl didžiausios leidžiamosios tam tikrų teršalų koncentracijos maiste, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1881/2006.
([55]) Vidutiniškai laikoma, kad 11 deskriptoriaus priemonių tinkamumo lygis yra vidutinis.

projektais. Tik kelios valstybės narės parengė konkrečias priemones, pagrįstas šių projektų rezultatais, pavyzdžiui, nustatė greičio apribojimus, taikomus netoli pažeidžiamų zonų arba kritiniu laiku. Tikslingiausios priemonės yra skirtos jūros ir pakrančių infrastruktūros statybai, ribojant triukšmo lygį arba įtraukiant povandeninį triukšmą į poveikio aplinkai vertinimo tyrimus. 2022 m. spalio mėn. nustačius didžiausio impulsinio ir nuolatinio triukšmo lygio ribines vertes, per kitą ciklą turėtų būti lengviau parengti daugiau ir geresnių priemonių.

Klausimai, susiję su kitomis energijos rūšimis (pvz., elektromagnetine energija, šviesa ir šiluma), vis dar nėra tinkamai sprendžiami, išskyrus kelias *ad hoc* priemones, kuriomis nagrinėjamas galimas elektromagnetinių laukų poveikis pažeidžiamoms buveinėms arba vykdoma šviesinės taršos stebėsena.

Gerasis pavyzdys

Viena valstybė narė optimizuoja laivybos priplaukimo ruožus statant jūros vėjo elektrinių parkus ar kitą jūros infrastruktūrą arba atliekant jų techninę priežiūrą, kad būtų išvengta didelio nuolatinio triukšmo lygio pažeidžiamose zonose, kurios yra biologinės įvairovės karštieji taškai.

3.2 JŪROS GAMTOS GRĄŽINIMAS Į SAVO GYVENIMĄ

Europos jūrose yra daug ir labai įvairių pakrančių ir jūrų ekosistemų, pasižyminčių didele buveinių ir rūšių įvairove ([56]). Jei jų būklė gera, jos teikia mūsų visuomenei gyvybiškai svarbias paslaugas, įskaitant maistą, energiją, švarų orą ir klimato kaitos švelninimą ([57]). Neigiamas poveikis, turintis įtakos jūrų biologinei įvairovei ir ekosistemoms, silpnina planetos gebėjimą sveikai funkcionuoti ir teikti esmines paslaugas, nuo kurių priklauso mūsų išlikimas ir gerovė. Augant su vandenynais susijusiems poreikiams, tampa dar svarbiau užtikrinti nuolatinį šių paslaugų prieinamumą.

ES sustiprino savo įsipareigojimą saugoti jūrų biologinę įvairovę. 2030 m. ES biologinės įvairovės strategijoje ([58]) reikalaujama teisiškai ir veiksmingai apsaugoti 30 proc. mūsų jūrų, iš kurių bent trečdaliui būtų taikoma griežta apsauga. Vykdydama Mūsų vandenyno ir kitų vandenų atkūrimo iki 2030 m. misiją ([59]), ES siekia rasti konkrečių dabartinių mūsų jūrų ir vandenynų problemų sprendimų, suteikdama moksliniams tyrimams ir inovacijoms naują vaidmenį, kartu taikydama naujas valdymo ir bendradarbiavimo formas, taip pat įtraukdama piliečius. Pasauliniu lygmeniu šie įsipareigojimai buvo patvirtinti priėmus du istorinius susitarimus: 2022 m. pasaulinę biologinės įvairovės strategiją, kuri buvo priimta Biologinės įvairovės konvencijos COP15 ([60]), ir 2023 m. sutartį dėl nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančių rajonų jūrų biologinės įvairovės išsaugojimo ir tausaus jos naudojimo (BBNJ sutartis) ([61]).

([56]) Europos jūrų būklė. Europos aplinkos agentūra (europa.eu).
([57]) Europos jūrų biologinei įvairovei vis dar daromas neigiamas poveikis. Europos aplinkos agentūra (europa.eu).
([58]) Komisijos komunikatas „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“, COM(2020) 380 *final*.
([59]) https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/restore-our-ocean-and-waters_en?prefLang=lt
([60])Kunmingo ir Monrealio pasaulinė biologinės įvairovės strategija (cbd.int).
([61]) Tarpvyriausybinė konferencija dėl nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančių rajonų jūrų biologinės įvairovės |(un.org).

2023 m. priimtu jūrų veiksmų planu ([62]) taip pat prisidedama prie pastangų siekti šių tikslų, nes jame valstybės narės raginamos imtis veiksmų, kad žvejyba būtų suderinta su aplinkos apsaugos tikslais, visų pirma didinant žvejybos įrankių selektyvumą, sprendžiant pažeidžiamų rūšių priegaudos problemą, apsaugant jūros dugną ir imantis veiksmų pertvarkai ir keitimuisi žiniomis remti.

2023 m. JSPD nustatytos jūros dugno nykimo ir žalos ribinės vertės ([63]) taip pat yra svarbus žingsnis siekiant geresnio vandenynų gamtos išteklių valdymo.

Nepaisant to, su biologinės įvairovės deskriptoriais susijusi gera aplinkos būklė toli gražu nepasiekta. Pavyzdžiui, antrojo Direktyvos įgyvendinimo ciklo pradžioje valstybės narės įvertino, kad gera yra tik 3 proc. banginių būrio gyvūnų (pvz., delfinų ir jūrų kiaulių), tik 15 proc. banginių ir jūros dugno buveinių ir tik 29 proc. vandens storymėje maisto ieškančių paukščių Europos jūrų vandenyse aplinkos būklė.

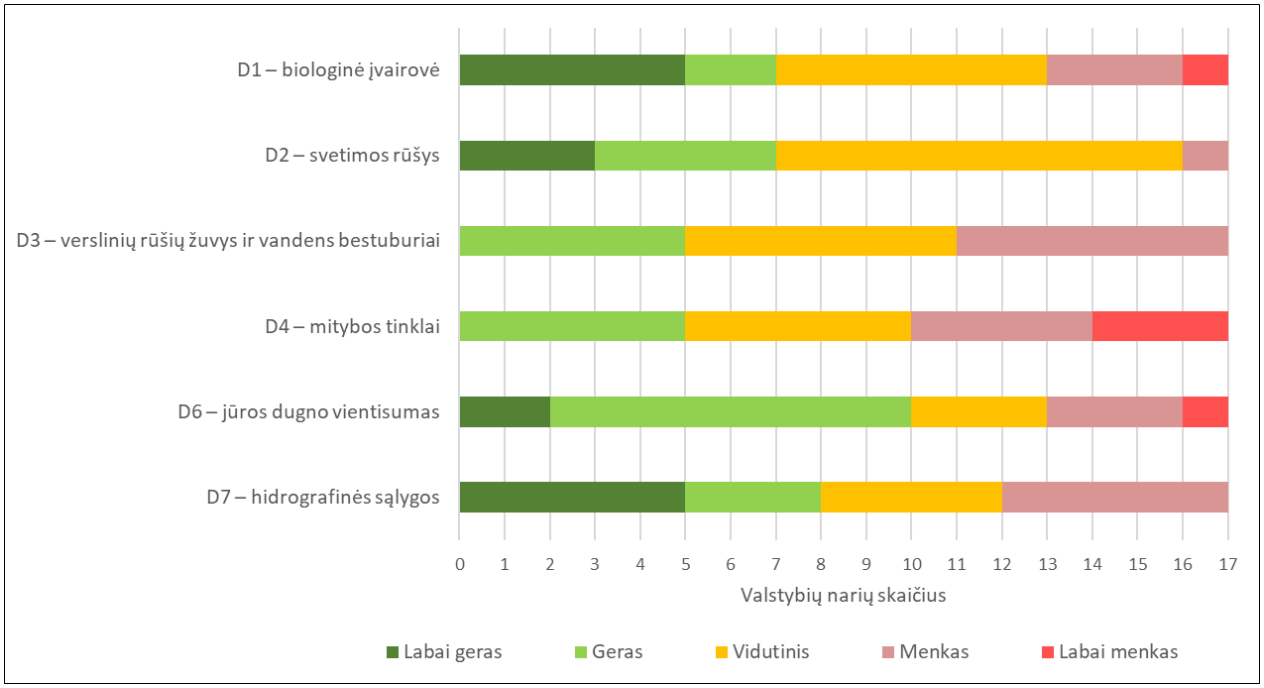
Šiame skirsnyje aptariamos priemonės, kurių imtasi siekiant apsaugoti rūšis, buveines ir mitybos tinklus nuo su tarša nesusijusio poveikio, pavyzdžiui, trikdymo, išteklių gavybos ir svetimų rūšių. Tai susiję su 1 deskriptoriumi (biologinė įvairovė), 2 deskriptoriumi (svetimos rūšys), 3 deskriptoriumi (verslinių rūšių žuvys ir vandens bestuburiai), 4 deskriptoriumi (mitybos tinklai), 6 deskriptoriumi (jūros dugno vientisumas) ir 7 deskriptoriumi (hidrografinės sąlygos).

Apskritai nuo pirmųjų priemonių programų parengimo pažanga kuriant ir įgyvendinant veiksmingas JSPD priemones biologinei įvairovei apsaugoti ir atkurti buvo gana ribota (3 diagrama). Tačiau priemonės, kurių imtasi jūros dugnui apsaugoti, buvo patobulintos, pirmiausia geriau valdant žvejybą dugną liečiančiais aktyviosios žvejybos įrankiais, ir pažanga taip pat padaryta sprendžiant svetimų rūšių bei hidrografinių sąlygų pokyčių problemas.

Kadangi nebuvo atlikta išsami trūkumų analizė, Komisija galėjo atlikti tik ribotą biologinės įvairovės priemonių vertinimą. Nuodugnios trūkumų analizės padeda geriau suprasti, kaip esamomis priemonėmis prisidedama prie geros aplinkos būklės užtikrinimo ir kokių papildomų priemonių reikia imtis.

([62]) Komisijos komunikatas „ES veiksmų planas: jūrų ekosistemų apsauga ir atkūrimas siekiant darnios ir atsparios žuvininkystės“ COM(2023) 102 final.
([63]) ES žalioji savaitė.Pirmą kartą visoje ES nustatyti jūros dugno apsaugos kriterijai. Europos Komisija (europa.eu).

3 diagrama. Valstybių narių antrųjų priemonių programų, skirtų biologinės įvairovės problemoms spręsti, tinkamumas

Bendrosios su biologine įvairove susijusios priemonės (1, 4 ir 6 deskriptoriai)

Apskritai įgyvendinant su biologine įvairove susijusias priemones padaryta tik nedidelė pažanga.

Tikėtina, kad dauguma, jei ne visos, valstybių narių taikomų priemonių turės įtakos jūrų biologinės įvairovės būklei, todėl priemonių programose paprastai tinkamai atsižvelgiama į biologinės įvairovės deskriptorius ([64]). Neigiamo poveikio mažinimo priemonės ([65]) turės tiesioginį teigiamą poveikį rūšims ir buveinėms, o netiesiogiai – visai ekosistemai ir mitybos tinklams. Papildomų priemonių galima imtis būtent siekiant apsaugoti ir atkurti biologinę įvairovę.

Dažniausiai taikoma priemonė – nustatyti saugomas jūrų teritorijas, siekiant apsaugoti tam tikras buveines ir rūšis (dažnai pagal Paukščių ir Buveinių direktyvas) arba atkurti tam tikras ekosistemų funkcijas (pvz., jūros dugno vientisumą, gerą mitybos tinklo būklę). Nustatant saugomas jūrų teritorijas dažnai siekiama mažinti taršą, išteklių gavybą ar trikdymą reguliuojant veiklą, kuri daro neigiamą poveikį rūšims ir buveinėms. Tai, be kita ko, gali būti turizmo veikla (pramoginė laivyba ir vandens sportas), žvejyba, ypač dugniniais tralais, ir tarši veikla, vykdoma pačioje teritorijoje arba aplink ją. Saugomos jūrų teritorijos gali daryti didelę įtaką neigiamam poveikiui, priklausomai nuo jų dydžio, žmogaus veiklos apribojimų masto ir nuo to, ar taikomos veiksmingos valdymo priemonės.

([64]) 31 proc. visų priemonių yra susijusios su 1 deskriptoriumi – biologinė įvairovė, o tai yra didžiausia dalis lyginant su visais deskriptoriais; 28 proc. priemonių yra susijusios su 6 deskriptoriumi – jūros dugno vientisumas, o 19 proc. priemonių yra susijusios su 4 deskriptoriumi – mitybos tinklai.
([65]) Pavyzdžiui, priemonės, skirtos JSPD neigiamo poveikio deskriptoriams.

Valstybių narių pateiktoje informacijoje dažnai būna mažai duomenų apie valdymo priemonių rūšį, saugomų jūrų teritorijų dydį ir vietą, todėl sunku nustatyti, kaip jos padeda siekti ES biologinės įvairovės strategijos tikslų.

Gerasis pavyzdys

Šiuo metu saugomos jūrų teritorijos užima tik 12 proc. Europos vandenų; jos būna įvairios – nuo daugiafunkcinių saugomų jūrų teritorijų, kuriose leidžiama vykdyti didžiąją dalį žmogaus veiklos, o veiksmingos apsaugos lygis yra žemas, iki saugomų jūrų teritorijų, kurioms taikoma griežta apsauga ir kuriose žmogaus veiklą leidžiama vykdyti labai retai arba visai neleidžiama. Kai planuojama aktyviai atkurti buveines, pavyzdžiui, rekonstruoti rifus arba atkurti austrių augavietes, valstybės narės taip pat riboja arba net uždraudžia žmogaus veiklą, kuri daro žalą šioms buveinėms.

Rūšims, įskaitant verslines žuvų rūšis, skirtos priemonės (1 ir 3 deskriptoriai)

Apskritai, įgyvendinant priemones, skirtas spręsti su rūšimis, įskaitant verslinių žuvų ir vandens bestuburių rūšis, susijusias problemas, padaryta tik nedidelė pažanga.

Konkrečioms rūšims skirtomis priemonėmis daugiausia dėmesio skiriama žuvims, jūrų žinduoliams ir jūrų paukščiams, o galvakojams (pvz., aštuonkojams ir kalmarams), jūrų ropliams (pvz., vėžliams) ir pelaginėms rūšims (pvz., planktonams) skirtos priemonės yra taikomos rečiau. Valstybių narių duomenimis, didžiausią neigiamą poveikį jūrų rūšims, ypač dėl atsitiktinės jūrų paukščių ir žinduolių priegaudos, daro verslinė žvejyba. Priegaudos mažinimo priemonėmis daugiausia dėmesio skiriama žvejybos įrankių pritaikymui, žvejų mokymui, kad jie geriau registruotų priegaudos atvejus ir jų išvengtų, taip pat intensyvesnei žvejybos veiklos stebėsenai. Šios priemonės paprastai patenka į Techninių priemonių reglamento ([66]), kuriuo remiamas JSPD tikslas, susijęs su rūšių ir buveinių apsauga, taikymo sritį. Kai kurios valstybės narės taip pat reglamentuoja priegaudą saugomose jūrų teritorijose, pasinaudodamos bendros žuvininkystės politikos taikymo sritimi ir kartu su kaimyninėmis šalimis siūlydamos bendras rekomendacijas dėl erdvinės žvejybos priemonių ([67]).

Vėžliams skirtos priemonės yra taikomos retai, išskyrus kelias tiesiogines priemones, susijusias su žvejų mokymu vengti priegaudos ir laivų susidūrimo rizikos. Galvakojams skirtų priemonių nėra; jie paprastai priskiriami prie žuvų rūšių.

Verslinių ir neverslinių rūšių žuvims ir vandens bestuburiams taikomos žvejybos intensyvumo mažinimo priemonės. Dauguma priemonių yra susietos su BŽP siekiant užtikrinti, kad populiacijos būtų žvejojamos tokiu lygiu, kuris būtų tausus ilguoju laikotarpiu. Kai kurios valstybės narės taip pat reglamentuoja nacionaliniu mastu valdomus vietos ir (arba) pakrantės išteklius. Iš dalies jos reglamentuoja ir mėgėjų žvejybą, tačiau nepakankamai. Pusė valstybių narių taip pat pranešė apie priemones, kuriomis siekiama įgyvendinti sveiko žuvų populiacijų amžiaus ir dydžio pasiskirstymo reikalavimą ([68]), pavyzdžiui, mažinant žuvų jauniklių laimikį arba atnaujinant tinklo akių

([66]) Techninių priemonių reglamentas (ES) 2019/1241 dėl žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir jūrų ekosistemų apsaugos taikant technines priemones.
([67]) Bendros žuvininkystės politikos reglamento (ES) Nr. 1380/2013 11 straipsnis „Išsaugojimo priemonės, būtinos siekiant laikytis įsipareigojimų pagal Sąjungos aplinkosaugos srities teisės aktus“.
([68]) Pagal Komisijos sprendimo (ES) 2017/848 D3C3 kriterijų.

dydžių taisykles. Pranešama, kad kliūtys žuvų migracijos koridoriuose taip pat kelia didelę grėsmę žuvų populiacijų sveikatai.

Gerasis pavyzdys

Viena šalis ėmėsi priemonės, kad sumažintų žuvų migracijos koridorių kliūtis, naudodama akustinę stebėseną, pašalindama senas kliūtis arba atkurdama migracijos kelius ir skatindama žuvų populiacijas upės žiočių ir (arba) pakrančių teritorijose.

Su buveinėmis susijusios priemonės (1 ir 6 deskriptoriai)

Apskritai, įgyvendinant su jūros dugno buveinėmis susijusias priemones, padaryta tam tikra pažanga, visų pirma mažinant žalą jūros dugnui, daromą taikant tokius žvejybos būdus, kai žvejojama dugną liečiančiais aktyviosios žvejybos įrankiais, tačiau veiksmų, susijusių su vandens storymės buveinėmis, vis dar nesiimama.

Dėl savo pobūdžio visų formų biologinis, fizinis ir medžiagų patekimo neigiamas poveikis daro tiesioginę ar netiesioginę įtaką jūros dugno buveinėms ir jūros dugno vientisumui. Be visų priemonių, kurių imtasi pagal kitus deskriptorius, valstybės narės ėmėsi priemonių, aiškiai skirtų fiziniam jūros dugno išsaugojimui, įskaitant žmogaus veiklos neigiamo poveikio jūros dugno buveinėms mažinimą, į jūros dugną orientuotų saugomų jūrų teritorijų nustatymą ir aktyvų buveinių bei su jomis susijusių biologinių bendrijų atkūrimą (pvz., austrių rifų ir poseidonijų sąžalynų atkūrimą ir andrų (lot. *Zostera*) sąžalynų sodinimą).

Dauguma valstybių narių nurodė, kad žvejyba dugną liečiančiais aktyviosios žvejybos įrankiais yra pagrindinė grėsmė jūros dugno buveinių būklei. Kai kurios iš jų patvirtino priemones, skirtas žalingam jos poveikiui mažinti, apimančias didelius plotus arba specialiai skirtas pažeidžiamoms buveinėms.

Valstybės narės taip pat reglamentuoja kitą veiklą, dėl kurios jūros dugnui daromas neigiamas fizinis poveikis, pavyzdžiui, inkaravimą Vidužemio jūroje, kuris kelia ypatingą grėsmę poseidonijų sąžalynams, žvejybos įrankių praradimą ir dugno gilinimą kasant smėlį. Nepaisant didėjančio neigiamo jūros vėjo energijos infrastruktūros, įskaitant kabelius, poveikio, tik kelios valstybės narės sprendžia vėjo energijos įrenginių daromo neigiamo poveikio problemą. Šios priemonės yra, pavyzdžiui, pažeidžiamų jūros dugno buveinių tipų kartografavimas. 2023 m. kovo mėn. priimtos ES mastu nustatytos didžiausio neigiamo poveikio jūros dugno buveinėms ir jų praradimo ribinės vertės turėtų padėti kurti dar veiksmingesnes jūros dugno vientisumo užtikrinimo priemones kitame cikle.

Į vandens storymės buveines pagal biologinės įvairovės deskriptorius vis dar dažniausiai tinkamai neatsižvelgiama, tačiau joms taikomos taršos lygio vandens storymėje mažinimo priemonės.

Gerasis pavyzdys

Priemonių, kurių ėmėsi kai kurios valstybės narės, siekdamos padėti apsaugoti jūros dugno buveines, esančias už saugomų jūrų teritorijų ribų, pavyzdžiai – traluojamo ploto mažinimas nacionaliniuose vandenyse ir mažesnio poveikio bei selektyvesnių žvejybos įrankių naudojimo visame laivyne skatinimas.

Su mitybos tinklais susijusios priemonės (4 deskriptorius)

Apskritai pastebimos pažangos, susijusios su jūros mitybos tinklams skirtomis priemonėmis, nepadaryta; veiksmai, susiję su rūšimis ir jūros dugno vientisumu, padėtų pagerinti mitybos tinklus.

Pagal JSPD reikalaujama, kad jūros mitybos tinklai būtų geros būklės, t. y. kad būtų užtikrinta visų tam tikroje jūros aplinkoje esančių gyvųjų organizmų pusiausvyra ir kad jie galėtų užtikrinti ilgalaikę gausą ir reprodukcinį pajėgumą. Žmogaus veikla gali paveikti šių sudėtingų santykių pusiausvyrą, pavyzdžiui, pašalinant per daug pašarinių žuvų ir apsunkinant jų plėšrūnų galimybes rasti maisto.

Praktinių tiesioginių priemonių, kurių valstybės narės ėmėsi siekdamos apsaugoti gerą jūros mitybos tinklų būklę, pavyzdžių yra labai nedaug. Dauguma su mitybos tinklais susijusių priemonių siekiama apsaugoti biologinę įvairovę apskritai, pavyzdžiui, nustatant ar išplečiant saugomas jūrų teritorijas arba taikant konkrečioms rūšims skirtas priemones, pavyzdžiui, priegaudos prevenciją. Nors šios priemonės yra svarbios siekiant išlaikyti tam tikrų rūšių populiacijas, taigi ir vietos mitybos tinklą, jos daro tik netiesioginį poveikį bendrai mitybos tinklo būklei.

Gerasis pavyzdys

Kai kurių valstybių narių su mitybos tinklais susijusių priemonių pavyzdžiai – tam tikros trofinės grupės (pvz., visų plėšriųjų ar pašarinių žuvų) arba tam tikrų verslinių rūšių žuvų, kurios atlieka ypač svarbų vaidmenį mitybos tinkle, žvejybos apribojimas arba bendro žvejybos lygio sumažinimas.

Priemonės, kuriomis siekiama sumažinti kitą neigiamą su tarša nesusijusį poveikį biologinei įvairovei (2 ir 7 deskriptoriai)

Apskritai padaryta pažanga nustatant tinkamas kovos su svetimomis rūšimis priemones. Tačiau tik kelios valstybės narės padarė pažangą spręsdamos hidrografinių sąlygų pokyčių problemą.

Dauguma priemonių, kuriomis siekiama sumažinti svetimų rūšių keliamą grėsmę biologinei įvairovei, yra susijusios su IMO Balastinių vandenų konvencijos įgyvendinimu, nes valstybės narės plačiai pripažįsta laivybą kaip pagrindinį introdukcijos kelią. Akvakultūra taip pat laikoma vis dažnesniu introdukcijos keliu, todėl kai kurios valstybės narės ėmėsi ankstyvo aptikimo priemonių, stebėdamos akvakultūros karštuosius taškus. Prevencinės priemonės taip pat vis dažniau taikomos pramoginei laivybai ir mėgėjų žvejybai nuo kranto.

Ilgalaikiai hidrografinių sąlygų, pvz., vandens temperatūros ar druskingumo, pokyčiai taip pat gali daryti poveikį jūrų biologinei įvairovei, sutrikdydami vandens storymės buveines ir aplinkos sąlygas, kuriomis jūrų rūšys gyvena, maitinasi ir dauginasi. Pagrindinės tiesioginės priemonės, kurių valstybės narės ėmėsi, kad užkirstų kelią kai kuriems iš šių pokyčių, visų pirma pakrančių zonose, yra susijusios su VPD UBVP. Tai, pavyzdžiui, gėlo vandens ir nuosėdų srauto iš upių į jūrą kontrolė. Netiesioginės priemonės yra, be kita ko, užtikrinimas, kad šis poveikis būtų įtrauktas į strateginius poveikio aplinkai vertinimus ir poveikio aplinkai vertinimus, arba jūrinių teritorijų planavimas, kad būtų geriau planuojamas ir kontroliuojamas bendras poveikis, dėl kurio

gali pakisti hidrografinės sąlygos. Klimato kaita taip pat daro didelį poveikį hidrografinėms sąlygoms (išsamesnė informacija pateikiama toliau).

Gerasis pavyzdys

Novatoriškos priemonės, kurių ėmėsi tam tikros valstybės narės, yra, be kita ko, į ateitį orientuotos vizijos kūrimas, siekiant plėtoti didelio masto veiklą (pvz., energijos gamybos jūroje vietas ir akvakultūrą). Remiantis šiais ateities scenarijais, žmogaus veiklos jūroje erdvinis planavimas gali būti parengtas taip, kad būtų galima valdyti būsimą bendrą poveikį ir užtikrinti, kad jis netrukdytų pasiekti geros aplinkos būklės.

3.3 KOVA SU KLIMATO KRIZE

2023 m. buvo šilčiausi kada nors užfiksuoti metai daugelyje šiaurės pusrutulio dalių ([69]). Dėl to dauguma Atlanto vandenyno baseinų buvo šiltesni nei vidutiniškai, ypač Europoje ([70]). Europos klimato kaitos rizikos vertinimo ataskaitoje ([71]) patvirtinama, kad visos Europos jūros yra smarkiai veikiamos su klimatu susijusios rizikos ir antropogeninio poveikio.

Naujausioje Tarpvyriausybinės klimato kaitos komisijos ataskaitoje dėl vandenynų ir kriosferos kintant klimatui ([72]) nurodoma, kad vandenynas šiltėja, rūgštėja ir netenka deguonies. Dėl vis augančios šio „mirtino trejeto“ tendencijos mažės vandenyno gebėjimas absorbuoti anglies dioksidą ir išsaugoti gyvybę planetoje.

Neseniai priimtame sprendime Tarptautinis jūrų teisės tribunolas pagal JT jūrų teisės konvenciją paaiškino, kad „*į atmosferą išmetamas antropogeninės kilmės ŠESD kiekis yra jūros aplinkos teršimas, kaip apibrėžta JT konvencijos 1 straipsnio 1 dalies 4 punkte*“ ([73]). Šiuo sprendimu Tribunolas tiesiogiai susieja šalių pastangas mažinti į atmosferą išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį (taigi ir kovą su klimato kaita) su veiksmais, kuriais siekiama kovoti su jūrų aplinkos teršimu įgyvendinant UNCLOS. Šis sprendimas taip pat turėtų būti aiškinamas atsižvelgiant į JSPD, pagal kurią reikalaujama, kad valstybės narės spręstų jūros aplinkos teršimo problemą.

Todėl būtina veikti ir imtis priemonių vandenyno ir klimato sąsajai remti. Visų pirma vandenynai gali padėti švelninti klimato kaitą:

- išsaugant vandenynų gebėjimą veikti kaip anglies dioksido absorbentams. Geros būklės pakrančių ir jūrų ekosistemos užtikrina, kad vandenynai išlaikytų savo gebėjimą kaupti anglies dioksidą;
- mažinant išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį plėtojant vandenynų atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir žalinant mėlynosios ekonomikos sektorius.

Kova su klimato kaita įgyvendinant JSPD

Apskritai, nors JSPD tai tiesiogiai nenumatyta, daugelis valstybių narių ėmėsi prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių, pavyzdžiui, remia pakrančių

([69]) 2023 m. pasaulio klimato padėtis.
([70]) 2023 m. liepos mėn. Europos karščio banga ilgesnio laikotarpio perspektyvoje | programa „Copernicus“.
([71]) Europos klimato rizikos vertinimas. Europos aplinkos agentūra (europa.eu).
([72]) Šeštosios vertinimo ataskaitos apibendrinamoji ataskaita. Klimato kaita 2023 m. IPCC.
([73]) https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/press_releases_english/PR_350_EN.pdf.

bendruomenes, o kai kurios jų ėmėsi klimato kaitos švelninimo priemonių, pavyzdžiui, atkuria mėlynosios anglies ekosistemas.

Iki šiol klimato kaita nėra nei aiškiai įtraukta į JSPD deskriptorių, nei įvardyta kaip neigiamo poveikio forma. Vis dėlto klimato kaita minima Direktyvoje, o holistinės jūrų strategijos yra geras pagrindas klimato kaitos poveikiui stebėti ir klimato kaitos švelninimui tirti. Toks požiūris buvo patvirtintas ankstesnio ciklo vertinime, kuriame valstybės narės pabrėžė, kad klimato kaitos ir vandenynų rūgštėjimo poveikis yra svarbus tarpvalstybinis klausimas, sprendžiamas pagal JSPD stebėsenos programas ([74]).

Kadangi klimato kaita kelia susirūpinimą visiems jūrų regionams ir daro vis didesnį neigiamą poveikį jūrų aplinkai, kelios valstybės narės ją laiko svarbiausia problema: 4 proc. visų priemonių (84 priemonės iš 15 valstybių narių) yra tiesiogiai susijusios su klimato kaita.

Dauguma su klimatu siejamų priemonių yra susijusios su prisitaikymu prie klimato kaitos arba atsparumu jai, t. y. klimato kaitos poveikio mažinimu arba bendruomenių rėmimu joms reaguojant į būsimą būklės blogėjimą ir po jo atsigaunant. Trečdalis priemonių yra susijusios su klimato kaitos švelninimu, t. y. išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimu ir prevencija, įskaitant mėlynosios anglies ekosistemų atkūrimo veiksmus.

Daug svarbių priemonių buvo parengta įgyvendinant regionines jūrų konvencijas, o kitos priemonės parengtos pagal valstybių narių nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus arba nacionalines prisitaikymo prie klimato kaitos strategijas.

Gerasis pavyzdys

Kai kurios valstybės narės, kiekybiškai įvertinusios jūros žolių sąžalynų ir makrodumblių miškų sekvestruojamą anglies dioksido kiekį, savo vandenyse nustato anglies dioksido karštuosius taškus ir užtikrina, kad ekonominė veikla nekeltų jiems grėsmės arba netgi prisidėtų prie jų atkūrimo.

4. SOCIALINIO IR EKONOMINIO PATIKIMUMO UŽTIKRINIMAS

Apskritai dabar valstybės narės geriau supranta JSPD priemonių socialinį ir ekonominį poveikį. Vis dėlto mažiau nei pusė jų nurodo reikalingų investicijų dydį ir tik nedaugelis atsižvelgia į siūlomų priemonių priimtinumą visuomenei.

Beveik visos valstybės narės atliko savo priemonių sąnaudų ir naudos ir (arba) išlaidų efektyvumo analizę, o kai kurios iš jų papildomai suskirstė mažiausiai ekonomiškai efektyvias priemones į kategorijas. Tik kelios valstybės narės paaiškino, kokią įtaką šios analizės turėjo priemonių pasirinkimui, pavyzdžiui, pirmenybė buvo teikiama vienoms priemonėms, o ne kitoms. Kelios Baltijos regiono valstybės narės kiekybiškai palygino savo priemonių programų sąnaudas ir jūrų aplinkos būklės gerinimo naudą (pasiektą ar potencialią).

Žvejyba ir laivyba yra dvi veiklos rūšys / sektoriai, kuriems JSPD priemonės daro didžiausią poveikį. Tik dvi valstybės narės taip pat nagrinėjo, kokią įtaką jų priemonių programos turėtų socialiniams klausimams ir žmonių gerovei. Viena valstybė narė ištyrė, ar galima tikėtis, kad kiekviena atskira nauja priemonė turės teigiamą ar neigiamą poveikį

([74]) Ataskaita dėl Jūrų strategijos pagrindų direktyvos įgyvendinimo (europa.eu).

vietos bendruomenėms, tradicijoms, kultūros paveldui, užimtumui ir sveikatai, arba jo išvis neturės.

Apskaičiuota, kad 2022–2027 m. laikotarpį apimančių siūlomų JSPD priemonių vidutinė kaina siekia 724 EUR už jūrų ploto km^2 per metus. Remiantis šiais duomenimis, JSPD priemonių taikymo visiems ES jūrų vandenims sąnaudos gali sudaryti 5,8 mlrd. EUR per metus ([75]). Remiantis valstybių narių pateiktais duomenimis apie tai, kokia jų priemonių dalis yra susijusi su JSPD (42 proc.), apskaičiuota, kad su JSPD susijusių priemonių taikymo visiems ES jūrų vandenims sąnaudos per metus sudaro 2,4 mlrd. EUR.

Beveik visos valstybės narės sutelkia įvairias nacionalines ir ES lėšas, o kai kurios valstybės narės ES lėšomis finansuoja 50–80 proc. savo priemonių. Dažniausiai minimi ES fondai yra EJRŽF / EJRŽAF, programa LIFE ir programa „Europos horizontas“. Daugiau kaip pusė valstybių narių taip pat mini privataus finansavimo sutelkimą – kaip privataus sektoriaus išlaidas, patiriamas įgyvendinant priemones (pvz., kaip kapitalo investiciją), arba kaip aplinkosaugos fondų teikiamą finansavimą JSPD priemonėms įgyvendinti.

5. VALDYMAS IR REGIONINIS BENDRADARBIAVIMAS

Norint parengti tinkamą programą pagal JSPD, reikia ne tik nustatyti tinkamas priemones, kurios padėtų pasiekti gerą aplinkos būklę, bet ir sukurti valdymo sistemą, kuri padėtų jas įgyvendinti.

Komisija įvertino keturis pagrindinius valstybių narių valdymo mechanizmų aspektus: visuomenės įtraukimą, susijusių politikos sričių koordinavimą, regioninį bendradarbiavimą ir įgyvendinimo tikimybę.

Valstybės narės yra įdiegusios valdymo mechanizmus priemonių programos įgyvendinimui remti, tačiau koordinavimo su kitomis valdžios institucijomis ir kaimyninėmis valstybėmis narėmis ne visada pakanka. Nuo tada, kai buvo priimtos pirmosios priemonių programos, daugiau valstybių narių aiškiai įsipareigojo visapusiškai įgyvendinti savo priemonių programas.

Valstybių narių nustatytos kliūtys yra, be kita ko, finansavimas ir su įgyvendinimu nacionaliniu lygmeniu susijusios problemos, apie kurias pranešė tik kelios valstybės narės. Valstybės narės dėl beveik pusės savo priemonių (48 proc.) nenurodė jokių įgyvendinimo kliūčių ([76]).

Visuomenės įtraukimas

Apskritai atrodo, kad visuomenės įtraukimo procesai yra tinkami, tačiau mažiau aišku tai, kokiu mastu juose naudojamasi grįžtamąja informacija siekiant iš dalies keisti priemonių programas.

([75]) Bendras 22 ES valstybių narių jūrų vandenų plotas km² (7 958 556) * vidutinės priemonių sąnaudos vienam km² (724) = 5 764 104 242,96 EUR. Skaičiavimai pateikiami eurais. Išsamesni skaičiavimai pateikti prie šio komunikato pridedamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente.
([76]) Žr. Europos Komisija, Jungtinis tyrimų centras: Louropoulou, E., et al., Programmes of Measures under the Marine Strategy Framework Directive to achieve or maintain Good Environmental Status, kaip nurodyta pirmiau.

Tik dvi valstybės narės nepaminėjo, kad būtų rengusios viešąsias konsultacijas dėl savo priemonių programų. Ketvirtadalis iš kitų 15 valstybių narių pateikė labai ribotą informaciją apie tai, kaip jos atsižvelgia į visuomenės nuomonę atrenkant ir rengiant priemones. Dalyvavimo lygis buvo didesnis tais atvejais, kai informacija apie konsultacijas buvo teikiama tiek tradicinėje, tiek socialinėje žiniasklaidoje.

Atsiliepimus buvo galima pateikti įvairiomis priemonėmis, įskaitant ne tik konsultacijas internetu, bet ir tiesioginį bendravimą su visuomene per praktinius seminarus, seminarus ir suinteresuotųjų subjektų susitikimus. Tik keturios valstybės narės pranešė, kad skyrė laiko visuomenės atsiliepimams nagrinėti pagal išsamią metodiką ir prireikus iš dalies pakeitė savo programas.

Bendradarbiavimas su kitomis valdžios institucijomis, politikos sričių atstovais ir valstybėmis narėmis

Apskritai visos šalys bendradarbiauja įvairiose politikos srityse ir su kitomis valdžios institucijomis, nors ne visada aišku, kokie yra šio bendradarbiavimo rezultatai. Kai kurios šalys glaudžiau bendradarbiauja su VPD ir JTP valdžios institucijomis, be kita ko, laikydamosi bendro požiūrio į priemonių rengimą. Regioninis bendradarbiavimas atlieka svarbų vaidmenį rengiant valstybių narių priemonių programas kai kuriuose regionuose, tačiau priemonių regioninio suderinamumo lygis tebėra nedidelis.

Visos valstybės narės labai aiškiai sieja savo JSPD priemonių programas ir priemones, kurių imamasi pagal kitus ES teisės aktus, visų pirma Buveinių direktyvą, Vandens pagrindų direktyvą ir bendrą žuvininkystės politiką.

Tai atitinka išvadą, kad 58 proc. į šias antrąsias priemonių programas įtrauktų priemonių yra parengtos pagal kitas teisines priemones ([77]). Dauguma jų yra siejamos su sistemomis, susijusiomis su tarša, (pvz., VPD, Miesto nuotekų valymo direktyva, atliekų, cheminių medžiagų ir žemės ūkio teisės aktais, Minamatos konvencija dėl gyvsidabrio), su biologine įvairove susijusiomis sistemomis (pvz., Paukščių ir Buveinių direktyvomis, ES biologinės įvairovės strategija, Biologinės įvairovės konvencija) ir žuvininkyste bei jūrų politika (pvz., jūrinių teritorijų planavimu, bendra žuvininkystės politika, Tarptautine jūrų organizacija ir kt.). Dauguma valstybių narių taip pat nurodo biologinės įvairovės strategijos tikslus, tačiau retai nurodo strategijoje nustatytus 30 proc. ir 10 proc. tikslus. Dar mažiau yra nuorodų į Nulinės taršos veiksmų planą, nors pagal JSPD patvirtintos kovos su tarša priemonės yra visiškai suderintos su jo tikslais.

Koordinavimas su valdžios institucijomis, atsakingomis už Vandens pagrindų direktyvos įgyvendinimą, ir jūrinių teritorijų planavimo procesai dažniausiai minimi JSPD ataskaitose, rečiau – VPD UBVP. Tik kelios valstybės narės paaiškino, kaip jos valdo ir koordinuoja įvairių sričių politiką ir šio koordinavimo rezultatus. Pavyzdžiui, viena valstybė narė paaiškino, kad už JSPD atsakingos valdžios institucijos ir už VPD atsakingos valdžios institucijos parengė abiejų teisės aktų tikslus atitinkančių priemonių katalogą ir kad jos atnaujina šį katalogą atsižvelgdamos į JSPD ir VPD įgyvendinimo ciklus (taip pat žr. VPD ataskaitą) ([78]).

([77]) Išsamesnė analizė pateikta dokumento SWD(2025) 1 2 diagramoje.

([78]) Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl Vandens pagrindų direktyvos (2000/60/EB) ir Potvynių direktyvos (2007/60/EB) įgyvendinimo „Tretieji upių baseinų valdymo planai. Antrieji potvynių rizikos valdymo planai“, COM(2025) 2.

Regioninis koordinavimas, ypač įgyvendinant regionines jūrų konvencijas, dažnai minimas visose priemonių programose ir jį paminėjo visos 17 valstybių narių. Jose taip pat aprašomi koordinavimo mechanizmai su kaimyninėmis šalimis, kurioms taikomos regioninės jūrų konvencijos, o atskiruose deskriptorių skirsniuose dažnai minimi veiksmų planai (pvz., OSPAR regioninis veiksmų planas dėl jūrą teršiančių šiukšlių arba Baltijos jūros veiksmų planas), bendros iniciatyvos ar projektai. Kai kurios valstybės narės tai papildė tolesniais ryšiais subregioniniu lygmeniu, pavyzdžiui, surengdamos trišalius susitikimus, kad nustatytų bendrus klausimus, susijusius su saugomų jūrų teritorijų valdymu, jūrą teršiančiomis šiukšlėmis ir povandeniniu triukšmu Biskajos įlankoje.

Nepaisant intensyvaus ir daug laiko reikalaujančio koordinavimo skirtinguose regionuose, netenkina tai, kad vidutiniškai priemonių programos regioniniu lygmeniu yra suderintos menkai. Visuose trijuose regionuose suderinamumas yra ypač prastas sprendžiant teršalų jūros produktuose (D9), hidrografinių sąlygų (D7) ir mitybos tinklų (D4) klausimus. Patvirtinant per šį laikotarpį pasiektus teigiamus rezultatus, visuose trijuose regionuose didžiausias (vidutinis arba didelis) suderinamumas yra jūrą teršiančių šiukšlių srityje (D10).

Gerasis pavyzdys

Regioninių jūrų konvencijų parama rengiant priemones gali atlikti svarbų vaidmenį. Baltijos jūroje daugumos Baltijos valstybių narių naudojamas HELCOM priemonių pakankamumo (angl. *Sufficiency of Measures*) įrankis ([79]) padėjo ne tik užtikrinti didesnę regioninę darną, bet ir pagerinti atskirų valstybių narių siūlomų priemonių kokybę.

Tikimybė, kad valstybės narės įgyvendins savo priemonių programas

Atsižvelgiant į įvairius kriterijus (įskaitant tai, kaip valstybė narė atsižvelgia į socialinį ir ekonominį poveikį, ar ji nustatė finansavimo šaltinius, koordinavimo su pagrindinėmis ES politikos sritimis lygį ir įgyvendinimo mechanizmų išsamumą), valstybes nares galima suskirstyti į grupes pagal jų priemonių programų įgyvendinimo tikimybę ([80]) (1 lentelė).

1 lentelė. Valstybių narių antrųjų priemonių programų įgyvendinimo tikimybė

Įgyvendinimo tikimybė	Valstybės narės	Pagrindimas
Labai tikėtina arba tikėtina	EE, LV, SE, PT, FI, FR, LT, ES, PL, IE, SI, DE ir BE	Šios valstybės narės atliko patikimą savo priemonių programų poveikio socialinę ir ekonominę analizę, aiškiai nustatė finansavimo šaltinius ir, atrodo, aktyviai koordinavo įvairių institucijų, dalyvaujančių įgyvendinant priemones, veiksmus. Svarbu tai, kad aišku, kaip, kur ir kada bus įgyvendintos jų pasiūlytos naujos priemonės.

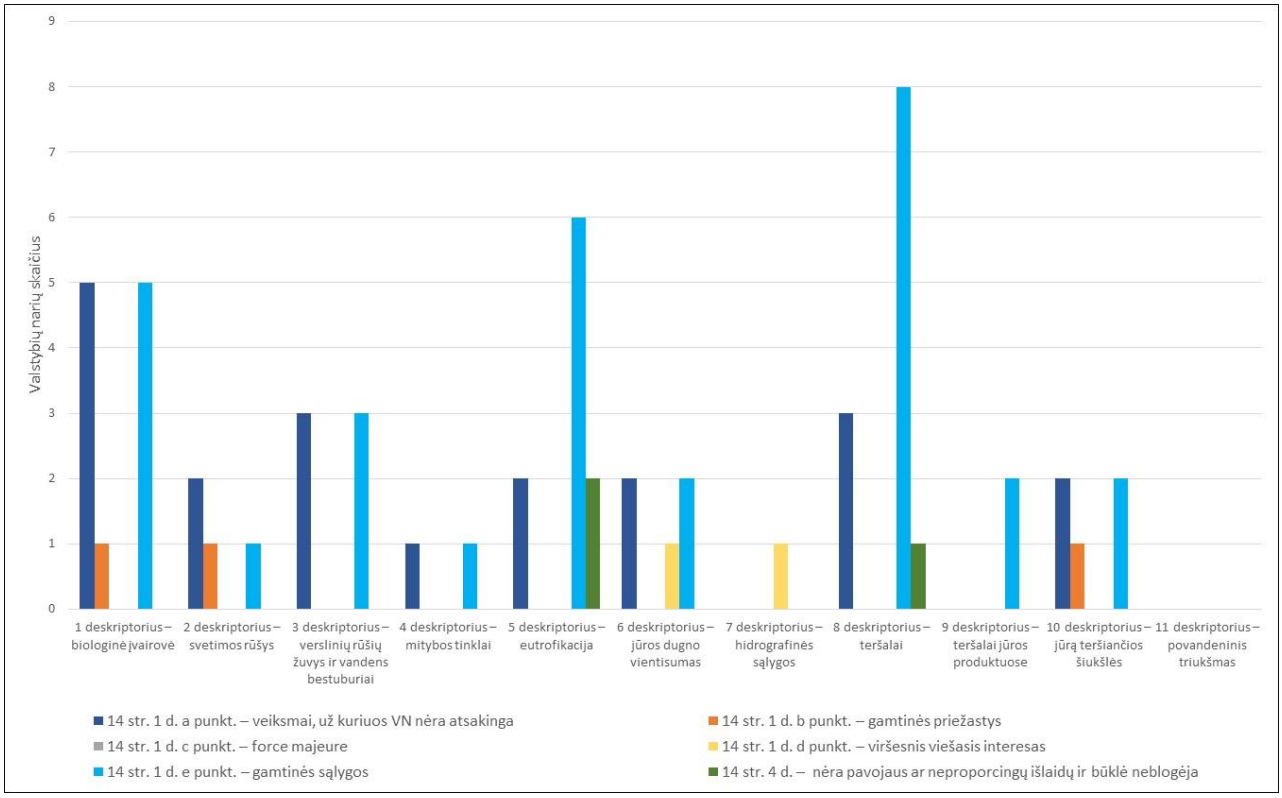
([79]) https://helcom.fi/baltic-sea-action-plan/som/#:~:text=The%20aim%20of%20the%20sufficiency,GES)%20in%20the%20Baltic%20Sea.
([80]) Išsamesnis šiam vertinimui naudotos metodikos paaiškinimas pateiktas prie šios ataskaitos pridedamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente.

Įgyvendinimo tikimybė	Valstybės narės	Pagrindimas
Vidutiniškai tikėtina	NL, RO ir CY	Šios valstybės narės atliko dalinę savo priemonių socialinės ir ekonominės naudos analizę ir iš dalies išnagrinėjo socialinius klausimus. Jos išvardijo finansavimo šaltinius, tačiau konkrečių sumų konkrečioms priemonėms neskyrė. Koordinavimas su valdžios institucijomis atrodo labiau ribotas arba paviršutiniškas, taip pat nelabai aišku, kur, kaip ir kada bus įgyvendinamos naujos priemonės.
Mažai tikėtina	IT	Ši valstybė narė pateikė mažai informacijos apie finansavimo šaltinius ir atliko tik paviršutinišką savo priemonių socialinę ir ekonominę analizę. Nėra požymių, kad JSPD būtų derinama su kitais ES teisės aktais, arba apie tai nepranešta. Taip pat neaišku, kur, kada ir kaip bus įgyvendinamos naujos priemonės.

Direktyva valstybėms narėms taip pat suteikiama galimybė aiškiai apibrėžtomis aplinkybėmis taikyti išimtis siekiant geros aplinkos būklės (14 straipsnis). Šios aplinkybės, be kita ko, yra tai, kad tokių tikslų pasiekimas yra susijęs su veiksmais ar neveikimu, už kuriuos jos neatsako, *force majeure* įvykiais arba tuo, kad dėl gamtinių sąlygų jos negali laiku pagerinti savo jūrų vandenų būklės.

Kaip parodyta 4 diagramoje, 12 iš 17 valstybių narių pranešė apie išimtis dėl visų šių galimų priežasčių, išskyrus *force majeure*. Daugiausia valstybių narių prašė taikyti išimtį dėl teršalų ir eutrofikacijos, nurodydamos gamtines sąlygas, dėl kurių jos negali laiku pagerinti jūrų vandenų būklės. Povandeninis triukšmas yra vienintelė tema, dėl kurios nebuvo prašoma taikyti išimčių, o dėl mitybos tinklų, hidrografinių sąlygų ir teršalų jūros produktuose, t. y. dėl temų, kurios šiuo metu JSPD nėra labai gerai išnagrinėtos, buvo prašoma taikyti tik keletą išimčių.

4 diagrama. Išimtys, susijusios su geros aplinkos būklės nepasiekimu, apie kurias pranešta antrosiose priemonių programose

6. IŠVADOS IR PERSPEKTYVOS

Valstybės narės atliko įspūdingą darbą nustatydamos ir šalindamos labai sudėtingą ir įvairialypį neigiamą poveikį jūroms – tai būtina norint pasiekti gerą aplinkos būklę. **Priemonių, specialiai parengtų pagal JSPD**, kurios nebuvo patvirtintos pagal kitas sistemas, dalis **padidėjo nuo 25 proc. iki 42 proc.**, o tai rodo, kad JSPD yra pagrindinis naujų priemonių, skirtų jūrų aplinkai apsaugoti ir tausiai ją naudoti, skatinamasis veiksnys.

Nepaisant to, reikia toliau dirbti siekiant suderinti priemonių rengimą, nes **tarp deskriptorių ir valstybių narių esama akivaizdžių skirtumų**. Manoma, kad vidutiniškai visose 17 valstybių narių tik su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis ir svetimomis rūšimis susijusiomis priemonėmis tam tikru mastu sprendžiami klausimai, reikalingi problemoms pašalinti ([81]). Kovos su kitų formų tarša, biologinės įvairovės nykimu ir klimato kaita priemonės vis dar laikomos nepakankamomis, nors kai kuriose srityse, pavyzdžiui, jūros dugno apsaugos ir hidrografinių sąlygų pokyčių srityse, padaryta pažanga.

Daugelis priemonių yra susijusios su kitais teisės aktais, pavyzdžiui, ES teisės aktais, kuriais reglamentuojamas vanduo, nitratai ir cheminės medžiagos, bendra žuvininkystės politika arba Paukščių ir Buveinių direktyvomis. Tačiau šių sistemų taikymo sritis nėra tokia pati, o JSPD nustatyti reikalavimai dėl papildomų neigiamo poveikio aplinkai formų

([81]) Išsamūs adekvatumo vertinimo metodikos ir vertinimo balais paaiškinimai pateikti Komisijos tarnybų darbiniame dokumente SWD(2025) 1.

(pvz., jūros taršos atviroje jūroje, be kita ko, dėl iškastinio kuro gamybos). **Tai rodo, kad rengiant JSPD priemones reikia dėti daugiau pastangų šioms spragoms pašalinti**.

Vis dėlto valstybės narės ėmėsi geresnių priemonių, kad pašalintų neigiamą poveikį ar poveikį, kuris mažiau nagrinėjamas kitose politikos srityse ir teisės aktuose, išskyrus povandeninį triukšmą ir mitybos tinklus. Kadangi nėra tikslinių ilgalaikių teisės aktų, kuriais šis klausimas būtų reglamentuojamas ES lygmeniu, apsaugos priemonės, valstybės narės apskritai novatoriškiau nustatė priemones, susijusias su svetimomis rūšimis, hidrografinėmis sąlygomis, jūros dugno vientisumu ir jūrą teršiančiomis šiukšlėmis. Jos vis dar naudoja esamas sistemas, tačiau siekdamos geros aplinkos būklės šiose srityse, valstybės narės turi bendrai apsvarstyti naujus šių problemų sprendimo būdus.

Su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis susijusios priemonės yra geras pavyzdys, kaip JSPD gali padėti įgyvendinti pokyčius, kartu užtikrinant sinergiją su kitomis teisinėmis sistemomis. Pirmiausia kelios valstybės narės galėjo įvertinti, kiek joms trūksta iki geros aplinkos būklės tikslo įgyvendinimo, ir tai kiekybiškai išreiškė remdamosi neseniai sutarta ribine verte ([82]). Tuo remdamosi jos parengė tinkamas priemones atotrūkiui pašalinti, įskaitant nuorodas į kitas sistemas. Su jūrą teršiančiomis šiukšlėmis susijusios priemonės yra ne tik geresnės kokybės nei kitoms temoms skirtos priemonės, bet ir labiau suderintos regioniniu lygmeniu. Kita vertus, povandeninio triukšmo mažinimo priemonės vis dar neatitinka lūkesčių. Tai rodo, kad sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių, įskaitant didelį visuomenės informuotumą ir tvirtą duomenų bei žinių bazę, kurių povandeninio triukšmo srityje vis dar tam tikru mastu trūksta.

Iš esmės **priemonės viename jūrų regione yra gana nuoseklios**. Nuoseklumo lygis yra didesnis tais atvejais, kai sukurtos priemonės, padedančios įvertinti, kiek valstybėms narėms trūksta iki geros aplinkos būklės pasiekimo, ir priemonės, kurių reikia šiam atotrūkiui panaikinti, pavyzdžiui, vykdant HELCOM darbą Baltijos jūroje. Iš septynių valstybių narių, kurios, kaip manoma, yra parengusios geros kokybės priemonių programą, penkios valstybės narės dalijasi Baltijos jūros regiono vandenimis ir bendradarbiavo vykdant HELCOM veiklą.

Apskritai tam, kad būtų galima imtis priemonių pagal JSPD, vis dar reikia įdėti darbo ir pastangų. Visų pirma **vis dar sunku įvertinti, kiek ir iki kada priemonės sumažins poveikį jūrų aplinkai ir padės pasiekti gerą aplinkos būklę**. Iš dalies taip yra dėl to, kad gera aplinkos būklė nėra aiškiai kiekybiškai įvertinta, ir iš dalies dėl to, kad nėra tinkamų priemonių ir metodikų, įskaitant modeliavimą, kurios padėtų geriau įvertinti veiksmus, kurių reikia gerai aplinkos būklei pasiekti. Pastarojo meto pokyčiai šioje srityje teikia vilčių ir turėtų būti tęsiami. Šie klausimai taip pat bus toliau nagrinėjami atliekant būsimą JSPD vertinimą.

7. REKOMENDACIJOS

Konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos pateiktos prie šios ataskaitos pridedamame Komisijos tarnybų darbiniame dokumente ([83]). Visoms ES valstybėms narėms taikomos šios rekomendacijos:

1. valstybės narės turėtų **padidinti užmojus** ir **paspartinti veiksmus**, **kad būtų pasiekti Direktyvos tikslai**. Šiuo tikslu reikėtų:

([82]) https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121707
([83]) SWD(2025) 1.

a. parengti patikimesnes priemonių programas, grindžiamas aiškesniu atotrūkio, kurį reikia pašalinti, kad būtų pasiekta gera aplinkos būklė, vertinimu;
b. parengti kiekybines priemones, kuriomis būtų panaikintas atotrūkis tarp dabartinės būklės ir geros aplinkos būklės, išreikštas pagal ES, regioniniu ir subregioniniu lygmenimis nustatytas ribines vertes ir integruotas į valstybių narių jūrų strategijas ([84]);
c. užtikrinti, kad priemonės, kurių imamasi pagal kitus teisės aktus ir kitose politikos srityse, būtų tinkamo užmojo, kad padėtų siekti geros aplinkos būklės, arba jas papildyti, kad jomis būtų sprendžiami klausimai, kurie yra reikalingi gerai aplinkos būklei pasiekti, bet nėra įtraukti į esamas sistemas;

2. valstybės narės turėtų nustatyti ir prireikus įdiegti **papildomas priemones, skirtas nuolatinėms aplinkos problemoms** (neigiamam poveikiui), trukdančioms pasiekti gerą aplinkos būklę, mažinti;

a. kalbant apie **taršą**, šiuo tikslu reikėtų:
i. aktyviau imtis veiksmų povandeniniam triukšmui mažinti, be kita ko, kovojant su pagrindiniais nuolatinio triukšmo šaltiniais, tokiais kaip laivyba, ir nustatant mažo triukšmo zonas jūrų rūšims;
ii. aktyviau imtis veiksmų mažinant taršą maisto medžiagomis, kad būtų pasiekti JSPD, VPD ir Nitratų direktyvos tikslai;
iii. mažinti cheminę taršą iš jūroje esančių šaltinių, ypač angliavandenilių gavybos keliamą taršą, ir taršą naujomis medžiagomis, įskaitant PFAS, vaistus ar mikroplastikus;
iv. tęsti veiksmus, kuriais siekiama sumažinti šiukšlių poveikį jūrų gyviesiems ištekliams, kartu mažinant taršą jos susidarymo vietoje;

b. kalbant apie **biologinę įvairovę**, šiuo tikslu reikėtų:
i. baigti kurti nuoseklių, reprezentatyvių, veiksmingai valdomų saugomų jūrų teritorijų tinklą, kad būtų pasiektas biologinės įvairovės strategijoje nustatytas tikslas iki 2030 m. apsaugoti 30 proc. vandenų, įskaitant 10 proc. griežtai saugomų vandenų, laikantis jūrų veiksmų plane nustatyto užmojo ir Kunmingo ir Monrealio pasaulinėje biologinės įvairovės strategijoje nustatytų pareigų;
ii. aktyviau imtis veiksmų siekiant sumažinti pažeidžiamų rūšių priegaudą, pradedant nuo prioritetinių rūšių, kaip rekomenduojama jūrų veiksmų plane;
iii. nedelsiant įgyvendinti Gamtos atkūrimo reglamente nustatytas pareigas, kaip itin svarbų indėlį siekiant geros aplinkos būklės pagal JSPD;
iv. šalinti jūrų ekosistemoms kylančią riziką, susijusią su numatoma jūrų atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybos plėtra, taip pat bendrą esamos veiklos jūroje poveikį, vykdant į ateitį orientuotą ekosistemomis grindžiamą jūrinių teritorijų planavimą;

c. kalbant apie **klimato kaitą**, visos valstybės narės, rengdamos ir pasirinkdamos savo priemones, turėtų siekti atsižvelgti į klimato kaitą, visų pirma:

([84]) Komisijos komunikatas „Komisijos pranešimas dėl slenkstinių verčių, nustatytų pagal Jūrų strategijos pagrindų direktyvą 2008/56/EB ir Komisijos sprendimą (ES) 2017/848“ (C/2024/2078), 2024 3 11.

i. teikti pirmenybę priemonėms, kurios padeda apriboti ir (arba) sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, be kita ko, atkuriant mėlynosios anglies ekosistemas;
ii. užtikrinti, kad dėl kitų priemonių ar priemonių grupių nedidėtų išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis;
iii. imtis priemonių pakrančių bendruomenių gebėjimui prisitaikyti prie klimato kaitos stiprinti, pvz., atkuriant pakrančių ekosistemas;

3. valstybės narės turėtų **didinti investicijas ir skirti pakankamą finansavimą priemonių programai įgyvendinti**, kad būtų pasiekti JSPD tikslai. Šiuo tikslu, visų pirma, reikėtų:
    a. parengti strateginę investicijų perspektyvą, kad būtų pasiekta gera aplinkos būklė, vengiant fragmentiško požiūrio į atskirų priemonių finansavimą ir mažinant neefektyvumą įvairiose politikos srityse;
    b. aiškiai nustatyti finansavimo šaltinį, reikalingą visoms priemonėms įgyvendinti;
    c. naudotis esamomis finansinėmis priemonėmis ir įrankiais, kuriais remiamas jūrų apsaugos ir tausaus naudojimo priemonių kūrimas, be kita ko, pasitelkiant mokslinius tyrimus ir inovacijas, pavyzdžiui, Sanglaudos fondu, Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemone, regioniniais fondais, EJRŽAF, programa LIFE ir programa „Europos horizontas“ įvairiose jos veiksmų grupėse (pvz., misijų ir partnerysčių srityse);
4. valstybės narės turėtų **įdiegti valdymo mechanizmus, kuriais būtų remiamas plataus užmojo, nuoseklių, koordinuotų, sąžiningų ir veiksmingų priemonių programų rengimas ir įgyvendinimas**. Šiuo tikslu reikėtų:
    a. ryžtingai šalinti priemonių įgyvendinimo kliūtis, tokias kaip nepakankamas finansavimas;
    b. gerinti valdžios institucijų veiklos koordinavimą, siekiant užtikrinti, kad nuo kitų politikos sričių priklausančias JSPD priemones visapusiškai įgyvendintų valdžios institucijos, atsakingos už šių sričių politikos įgyvendinimą, visų pirma žuvininkystės, žemės ūkio ir energetikos srityse;
    c. įtraukti visuomenę ir suinteresuotuosius subjektus į planavimo etapą, atsižvelgiant į jų indėlį rengiant priemones ir užtikrinant siūlomų priemonių priimtinumą visuomenei, prireikus priimant papildomas priemones galimam neigiamam poveikiui apriboti;
    d. didinti ankstyvą priemonių programų koordinavimą su kaimyninėmis valstybėmis narėmis, kad būtų užtikrintas priemonių suderinamumas, sinergija ir papildomumas regione, ir prireikus planuoti bendrus veiksmus;
    e. įgyvendinti JSPD priemonių programų erdvinius aspektus pasitelkiant jūrinių teritorijų planus, siekiant užtikrinti, kad į jūrinių teritorijų planavimą būtų visapusiškai įtrauktos suplanuotos erdvinės apsaugos priemonės ir neigiamo erdvinio poveikio mažinimo priemonės;
5. galiausiai valstybės narės turėtų teikti **naujesnes ir išsamesnes elektronines ataskaitas**, kad visuomenei būtų suteikta daugiau skaidrumo dėl siūlomų priemonių ir dėl to, kaip jos turėtų padėti siekti geros aplinkos būklės ir tikslų. Tokiu būdu taip pat bus galima palyginti valstybių narių ir jūrų regionų duomenis.